
Smernice za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno- izobraževalni sistem

Smernice za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem

Besedilo so pripravile:

dr. Katica Pevec Semec, Zavod RS za šolstvo, Oddelek za osnovno šolstvo
dr. Zora Rutar Ilc, Zavod RS za šolstvo, Oddelek za srednje šolstvo
Helena Klobasa, Zavod RS za šolstvo, Oddelek za predšolsko vzgojo
Fanika Fras Berro, zunanja sodelavka
dr. Sonja Rutar, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Pedagoški Inštitut Ljubljana
Pri pripravi dokumenta so sodelovali pedagoški svetovalci Zavoda RS za šolstvo in vodje oddelkov.

S predlogi so sodelovali tudi raziskovalci in strokovni delavci:

dr. Klara Skubic, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Ljubljana
dr. Dragica Haramija, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor
dr. Ines Voršič, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor
dr. Alja Lipavec Oštir, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta
dr. Karmen Medica, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije
dr. Barbara Baloh, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta Koper
dr. Marina Lukšič Hacin, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU
Sladjana Jović Mičković, OŠ Livada, Ljubljana
Tanja Jeseničnik, Druga OŠ Slovenj Gradec
Sanja Antolič, OŠ Leskovec pri Krškem
Blanka Kovačec in Katja Hercog, OŠ Maksa Durjave Maribor.

Recenzenti: dr. Ana Kozina, Pedagoški inštitut; mag. Blanka Kovačec, Osnovna šola Maksa Durjave Maribor; Elizabeta Zgonc, Vrtec Postojna.

Uredili: Nives Zore, mag. Renata Zupanc Grom, dr. Branko Slivar, dr. Katica Pevec Semec

Jezikovni pregled: Vanja Kavčnik Kolar

Oblikovanje naslovnice: Art Design, d .o. o.

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Spletna izdaja
Ljubljana, 2024

Objava na spletni strani <https://gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Smernice-za-vkljucevanje-otrok.pdf>

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje se je s Smernicami za vključevanje otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem seznanil na svoji 238. seji, dne 13. 6. 2024.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 200796931](#)

ISBN 978-961-03-0857-7 (PDF)

KAZALO

1	UVOD	4
2	CILJI IN NAČELA	7
2.1	Opredelitev pojma otrok, učenec, dijak priseljenc	7
2.2	Cilji	7
2.3	Načela	8
2.4	Utemeljitev vključujočega pristopa	10
3	ELEMENTI CELOSTNEGA VKLJUČUJOČEGA PRISTOPA	11
3.1	Varno in spodbudno učno okolje sprejema in vključitve	11
3.2	Individualizirani učni pristop	11
3.3	Ohranjanje prvega jezika in začetni pouk slovenščine	12
3.4	Vključujoče spodbudno in medkulturno okolje ter sodelovanje s starši in lokalno skupnostjo	14
3.5	Profesionalno okolje ter stalna strokovna podpora strokovnim delavcem	15
4	NAPOTKI IN IDEJE ZA UDEJANJANJE SMERNIC	16
4.1	Vrtec	16
4.2	Osnovna šola	20
4.3	Srednja šola	26
4.4	Dijaški dom	30
4.5	Vključevanje otrok in mladostnikov z zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode	31
5	VIRI IN LITERATURA	32

1 UVOD

Vzgoja in izobraževanje sta za uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov priseljencev v nova okolja med najpomembnejšimi dejavniki, ki prispevajo k zagotavljanju enakih možnosti za njihov uspešen razvoj in vključevanje v družbo.

Na področju vzgoje in izobraževanja v zadnjih letih (2017–2022) ugotavljamo porast vključenih otrok, učencev, dijakov priseljencev, katerih prvi jezik¹ ni slovenski. Na predšolskem področju kažejo podatki porast vključenih priseljenih otrok s 3,06 odstotka v letu 2017 na 9,14 odstotka populacije v letu 2024. Tudi za programe osnovne šole lahko ugotavljamo porast vključenih učencev priseljencev s 3,77 odstotka populacije v letu 2017 na 8,97 odstotka populacije v letu 2024. Najmanjši porast opazimo na področju srednjega šolstva, kjer je delež vključenih dijakov priseljencev v letu 2017 znašal 5,4 odstotka populacije, v letu 2024 pa 6,9 odstotka populacije (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, 2024).

V obdobju zadnjih petih let opazimo tudi porast števila držav, iz katerih se vključujejo otroci v vrtce in šole. V vrtce se vključuje največ otrok iz držav Bosne in Hercegovine, Kosova, Makedonije, Srbije in Ukrajine. Narašča tudi število otrok, pri katerih izvorna država ni prepoznavna. Največ učencev priseljencev, ki so se v preteklih petih letih vpisali v program osnovne šole, prihaja iz Srbije, Ruske Federacije, Kosova in Makedonije, največ dijakov priseljencev, ki so se v zadnjih petih letih vpisali v programe srednješolskega in poklicnega izobraževanja, pa iz Bosne iz Hercegovine, Kosova, Makedonije in Srbije.

V preteklosti je večina otrok priseljencev prihajala iz slovansko govorečih okolij, in sicer pretežno iz republik nekdanje skupne države. Večina strokovnih delavcev ni imela težav z razumevanjem jezika otrok, ki so prihajali iz teh okolij, saj jim je bil jezik poznan zaradi takratnega skupnega življenja v isti državi. Otroci so tudi takrat doživljali stiske pri vzpostavljanju socialnih stikov z vrstniki ter pri pisnem in ustnem izražanju (Rutar, 2014). Otroci se morajo za to, da dosežejo ustrezno raven obvladovanja učnega jezika kot otroci, za katere je učni jezik prvi jezik, učiti učnega jezika do sedem let. V slovenske vrtce in šole se vključujejo tudi otroci iz neslovanskih jezikovnih in raznovrstnih kulturnih okolij, kar kažejo tudi podatki o porastu številčnosti držav, od koder prihajajo otroci priseljenci. Zaradi raznolikosti prvih jezikov in kultur se zahtevnost medsebojnega sporazumevanja med otroki in strokovnimi delavci povečuje.

Vzporedno z naraščanjem števila otrok priseljencev zaznavamo povečano potrebo vodstev in strokovnih delavcev² vrtcev in šol po usposabljanju in okrepitevi strokovnih kompetenc pri delu v jezikovno in kulturno heterogenih učnih okoljih. Zagotavljanje ustreznega pristopa in ustrezne didaktike, vzpostavljanje čustveno ter socialno podpornega okolja postaja zahtevnejše, še posebej, če je prvi jezik priseljencev od slovenščine bolj oddaljen.

Pri spremljanju, vključevanju in delu z otroki priseljenci v obdobju od 2017 do 2022 so se razvile mnoge uspešne prakse, prepoznani pa so bili tudi številni izzivi vzgojno-izobraževalnega dela.

---

¹ S pojmom prvi jezik razumemo materni jezik ali materinščino. Gre za jezik, ki se ga v zgodnjem otroštvu običajno najprej naučimo in se v njem najlažje izražamo, zato ga imenujemo tudi prvi jezik in ga označujemo z J1 (Jazbec in Fojkar, 2010).

² Pojem strokovni delavec v moškem spolu je uporabljen kot oblika nezaznamovanega slovničnega spola v celotnem besedilu.

Uspešnim praksam je skupno načrtno in sistematično izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela z zagotavljanjem protokolov vključevanja in dela, vključenost celotnih kolektivov, vzpostavljanje inkluzivnega okolja, empatičnost in odprtost strokovnih delavcev in vodstev do raznolikosti ter pripravljenost za nadaljnje izobraževanje in usposabljanje.

Izziva za vrtec sta komuniciranje s starši in otroki priseljenci, ki ne razumejo slovenskega jezika, ter vzpostavitev varne navezanosti na strokovne delavce, za šolo pa didaktične prilagoditve in prilagojeno ocenjevanje znanja.

Pri iskanju odgovorov na te in številne druge izzive so bile z **vidika zagotavljanja vključujočega večjezičnega in večkulturnega okolja** v obdobju 2012–2023 izvedene različne analize, študije in raziskave, ki so preučevale izzive in ponujale rešitve pri celovitem vključevanju in delu z otroki priseljenci (Lesar in drugi, 2018; European Commission, 2019; OECD, 2012) .

Populacijska raziskava o učencih s posebnimi potrebami, priseljenicah in njihovim socialno-ekonomskim statusom v povezavi z dosežki v šoli (Cankar, 2020) je med drugim pokazala, da prva generacija priseljencev v obdobju od 2009 do 2018 zaostaja za ostalo populacijo tako po dosežkih kakor po socialno-ekonomskem statusu. Enako ugotavljajo tudi mednarodne raziskave (OECD 2023a; OECDb 2023). Med učenci priseljenci je kar 57 % mladostnikov uvrščenih med socialno-ekonomsko prikrajšane, medtem ko ta delež med celotno populacijo učencev znaša 25 %. Obenem pa približno 84 % učencev priseljencev (in 3 % vseh preostalih učencev) v raziskavi PISA 2022 (OECD 2023a; OECDb 2023) poroča, da doma večino časa govorijo drug jezik od jezika, v katerem so opravljali preverjanje znanja v raziskavi PISA. Razlike v dosežkih so opazne – pri matematiki je povprečna razlika 60 točk v korist učencev, ki niso bili priseljenci, pri branju pa 47 točk. Tudi po prilagoditvi za socialno-ekonomski profil učencev ostajajo pomembne razlike v dosežkih, kar poudarja potrebo po prilagojenih pristopih in podpori za učence priseljence.

V zaključnem poročilu *Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik* (2021), je bilo ugotovljeno, da se pri vključevanju učencev in dijakov priseljencev v slovenske osnovne in srednje šole največ pozornosti namenja pomoči pri učenju slovenščine v okviru dodatnih ur. Organizacija dela je predvsem v rokah šolskih svetovalnih delavcev, vendar vključuje tudi učitelje slovenščine in razrednike. Učitelji se poučevanja slovenščine pogosto lotevajo brez ustrezne priprave, kar negativno vpliva na učinkovitost pouka. Ocena usposobljenosti učiteljev za delo z učenci priseljenci je različna. Ugotavljamo, da so ti bolj usposobljeni za spremljanje jezikovnega napredka in manj za delo s starši priseljenci in za premagovanje jezikovnih ovir. Evalvacija nagovarja šole k bolj sistematičnemu preverjanju učinkovitosti pomoči pri začetnem učenju slovenščine.

Zaključki evalvacijske študije uvajanja *Predloga programa dela z otroki priseljenci* (Lesar in drugi, 2018) prinašajo nekaj predlogov za izboljšanje vključevanja otrok priseljencev v izobraževalni sistem. Pri tem je ključno, da se individualni načrt aktivnosti (INA) razvija, spremlja in dopolnjuje z osredotočenjem na vplive socialne vključenosti ter učno uspešnost otrok, povezano z otrokovo socialno mrežo, socialnimi spretnostmi, okoljem in priložnostmi za prispevanje družbi.

Priporočilo o ukrepih na področju večjezičnega in medkulturnega izobraževanja za demokratično kulturo (Akcijski načrt digitalnega izobraževanja 2021—2027) nagovarja članice k ozaveščanju pomena večjezičnega in medkulturnega izobraževanja, ki je v podporo demokratični kulturi,

učnemu jeziku, jezikovni raznolikosti in vrednotenju jezikovnih kompetenc. Šole in učitelje spodbuja k raziskovanju ter razvijanju in uporabi inovativnih didaktičnih pristopov.

Pričujoče *Smernice za vključevanje otrok, učencev, dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem* (v nadaljevanju: *Smernice*) usmerjajo vrtce, šole in dijaške domove k celostnemu pristopu vključevanja otrok priseljencev ter h kontinuirani vertikali izvajanja vključevanja in dela z otroki v jezikovno in kulturno heterogenih učnih okoljih (Grah in drugi, 2017). Z načrtnim izvajanjem celovitih pristopov podpore, ki vključuje tako socialno-čustveno, kot tudi spoznavno in jezikovno podporo, želimo vsem otrokom priseljencem zagotoviti uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalna okolja in doseganje učne uspešnosti; pri tem je v ospredju tudi uresničevanje pravice posameznika do ohranjanja lastne kulturne in jezikovne identitete.

Smernice poudarjajo fleksibilnost organizacije vključevanja in dela z otroki, učenci, dijaki priseljenci ter diferenciacijo in individualizacijo učnega procesa. Vsebujejo konkretna priporočila in dejavnosti za delo z otroki, učenci in dijaki na predšolski, osnovnošolski ter srednješolski ravni. Predlogi se naslanjajo na spoznanja projektov, ki so potekali v času od 2012 do 2023 in v katere so bili vključeni številni praktiki, vrtci in šole, nevladne organizacije, inštituti, univerze s fakultetami in Zavod RS za šolstvo.

Ob zavedanju, da področje vzgoje in izobraževanja ne more zagotoviti reševanja širših družbenih problemov, ki so kompleksne narave, verjamemo, da bodo *Smernice* v oporo pri neposrednem pedagoškem delu v jezikovno in kulturno heterogenih učnih okoljih ter spodbuda za medresorsko sodelovanje pri vključevanju otrok priseljencev.

2 CILJI IN NAČELA

2.1 Opredelitev pojma otrok, učenec, dijak priseljenec

V *Smernicah* uporabljamo izraz *priseljenec* za otroka, ki se prvič vpisuje v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem in ima v Sloveniji vsaj začasno bivališče.

Z izrazom *otrok priseljenec* poimenujemo otroka v vrtcih, učenca v osnovnih in dijaka v srednjih šolah ter v dijaških domovih, katerih materni jezik ni slovenski (Zakon o osnovni šoli, 2006, 2007, 2010, 2011, 2012, 2013, 2016, 2023, 2024). To so otroci, ki so se k nam priselili zaradi ekonomskih in drugih razlogov, ali pa so to otroci, prosilci za mednarodno zaščito oz. otroci z mednarodno zaščito oz. otroci z začasno zaščito. Otroci, vpleteni v travmatske dogodke, ki so neposredno ali posredno povezani z izkušnjo priseljevanja (bodisi otroci z begunsko izkušnjo bodisi drugi otroci priseljenci), se lahko soočajo s spletom okoliščin in stiskami, ki ob vključevanju zahtevajo dodatno pozornost.

2.2 Cilji

Namen in cilji vzgojno-izobraževalnega dela s priseljenci so vsem otrokom, učencem in dijakom omogočiti naslednje:

- **Sprejetost**: občutek pripadnosti in vključenosti v vrtec, šolo in širše družbeno okolje, v katerem se vsak posameznik počuti sprejetega in cenjenega.
- **Enake možnosti** za razvoj, učenje in učno uspešnost: vsakemu otroku zagotoviti enakovredne priložnosti za razvijanje svojih talentov, dosežke in akademsko uspešnost brez oziranj na njihovo ozadje ali status priseljenca.
- **Razvoj participatornega odgovornega državljanstva**: spodbujanje aktivnega in odgovornega sodelovanja otrok v družbenem življenju ter razvijanje občutka odgovornosti do skupnosti, v kateri se vsak posameznik počuti varnega, pomembnega in vrednega.
- **Zagotavljanje partnerstva otrok**, strokovnih delavcev in staršev ter lokalne skupnosti: izgradnja trdnih partnerstev med otroki, njihovimi starši, strokovnimi delavci in lokalno skupnostjo za skupno podporo otrokovemu uspehu in dobrobiti.
- **Zagotavljanje pogojev za razvoj inkluzivne družbe**: krepitev okolja, v katerem je vsak posameznik spoštovan, vključen in cenjen, ter ima možnost prispevati v skladu s svojimi zmožnostmi, hkrati pa ceni prizadevanja drugih.

2.3 Načela

Cilje izvedbeno uresničujemo z upoštevanjem naslednjih načel:

Odprtost, avtonomnost, strokovna odgovornost vzgojno-izobraževalnega zavoda in strokovnih delavcev

Avtonomnost in odgovornost strokovnih delavcev temelji na pojmovanju raznolikosti kot vrednote ter znanju in veščinah medkulturnega učenja in poučevanja. Vsak vzgojno-izobraževalni zavod, že v letnem delovnem načrtu avtonomno načrtuje konkretne ukrepe (protokole vključevanja in prilagoditev³), ki zagotavljajo dobro počutje, vključenost v oddelke, razrede in šolsko/dijaško skupnost ter doseganje standardov znanja.

V skladu z zakoni in drugimi predpisi vrtec in šola in dijaški dom pri delu z otroki priseljenci avtonomno odloča o organizaciji in načinu dela, s katerim najučinkoviteje uresničuje cilje vključevanja v slovenski sistem vzgoje in izobraževanja.

Enake možnosti, z upoštevanjem različnosti med otroki (spoštovanje izvirne kulture) ter razvijanjem večkulturnosti in raznojezičnosti

Bistveni dejavnik učinkovite vzgoje in izobraževanja je otrokova individualnost. Jezikovna in kulturna raznolikost otrok je izhodišče načrtovanja vzgoje in izobraževanja za doseganje predpisanih ciljev in standardov znanja. Ob tem pa je nujno upoštevati tudi pravico otrok do ohranjanja lastne jezikovne in kulturne identitete ter sprejemanje, prilagajanje in spoznavanje kulture države gostiteljice. Vrtci in šole načrtujejo in izvajajo učenje novega jezika ter spodbujajo razvijanje prvega oz. prvih jezikov. Sodobne družbe se srečujejo z večjezičnostjo, zato učenje in poučevanje zgolj v enem jeziku (za večino otrok običajno v prvem jeziku) ni najbolj razširjena oblika učenja.

Zagotavljanje pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja ter aktivnega učenja

Vrtec, šola in dijaški dom za vsakega priseljenega otroka skupaj z njimi in starši oziroma njihovimi skrbniki izdelata protokol vključevanja z individualnim načrtom aktivnosti. Individualni načrt pripravi strokovna skupina. Načrt vsebuje notranjo individualizacijo in diferenciacijo, v osnovni šoli pa tudi dejavnosti za dodatno podporo in pomoč učencem pri učenju oz. medvrstniška pomoč. V proces spremljanja realizacije načrta so vključeni tudi otroci in starši.

Vrtec, šola in dijaški dom otrokom priseljencem omogočijo učenje s povezovanjem besednega in slikovnega gradiva s kombinirano rabo učnega jezika in prvega jezika v različnih funkcijah ter pri različnih spoznavnih interakcijah v sklopu projektnega, problemskega in raziskovalnega učenja. Strokovni delavci šole naj v okviru možnosti preverijo raven znanja slovenskega jezika in prvega jezika.

Zagotavljanje možnosti komunikacije ter drugih načinov izražanja učenja jezika in sodelovanje s širšo lokalno skupnostjo

Komunikacija s starši otrok priseljencev je pomembna za uspešno vključevanja otrok v novo učno okolje. V izobraževalni proces se vključujejo tudi starši in drugi družinski člani oz. otrokovi

---

³ Protokol vključevanja in prilagoditev dela z otroki priseljenci je sestavni del letnega delovnega načrta vzgojno-izobraževalnega zavoda.

zastopniki, diferencirano in individualizirano glede na potrebe in značilnosti otrok in družin.

V vsebini protokola vključevanja in prilagoditev dela z otroki priseljenci v vrtcu, šoli in dijaškem domu se opredelijo načini zagotavljanja kakovostne komunikacije s starši in imenuje strokovni delavec kot kontaktna oseba, ki skrbi za interakcijo med vrtcem in starši, šolo in starši ter z lokalno skupnostjo. Strokovni delavec kot kontaktna oseba se lahko poveže tudi z lokalnimi nevladnimi in mladinskimi organizacijami, ki se ukvarjajo z integracijo priseljenih otrok, in delujejo tako v ožjem kot širšem okolju.

Psihosocialna podpora pri vključevanju otrok v okolje in pri nadaljnjem delu

Vključevanje v nova okolja je za vse otroke psihološko zahteven proces, še posebej za tiste, ki se v nova okolja preseljujejo zaradi težkih socialno-ekonomskih razmer, okoljskih dejavnikov, nesreč, vojn in drugih izrednih razmer. Za vse otroke, ki se vključujejo v nova okolja, so pomembni različni varovalni dejavniki, kot so: dobri odnosi s strokovnimi delavci in vsemi zaposlenimi v vrtcih in šolah in dijaških domovih ter s sovrstniki, šolski uspeh ter prijazna in podporna psihosocialna klima v oddelku oz. razredu (Mikuš Kos, 2016). Izjemno pomembno je, da se otroci priseljenci aktivno vključujejo v interesne dejavnosti, prejemajo pomoč prostovoljcev ter da jih strokovni delavci spodbujajo k participaciji v prosocialnih dejavnostih, ki koristijo njihovemu oddelku, razredu, šoli in skupnosti. Prav tako je ključno, da zagotovijo kakovostno organizacijo njihovega vsakodnevnega življenja, tako v vrtcu in šoli kot izven. Za dolgoročno opolnomočenje otrok v stiski je pomembna tudi preventivna podpora s krepitvijo čustvenih in socialnih kompetenc (Casel, 2015, v Vršnik Perše in drugi, 2020, str. 28).

Empatiji ter socialnemu in čustvenemu učenju je treba nameniti dodatni prostor in čas ne le ob vključitvi, temveč tudi kasneje (velja tudi za večinsko populacijo).

Pri otrocih priseljencih, pri katerih se izkazujejo hujše stiske, je potrebna hitra dodatna strokovna pomoč služb (npr. centra za socialno delo, razvojne ambulante, pediatra). Ob tovrstnih situacijah priporočamo vzpostavitev multidisciplinarnega strokovnega tima v podporo otroku in staršem priseljencem in vključitev osebe, ki govori jezik priseljenca.

Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev

Nadaljnje strokovno izobraževanje in usposabljanje z aktualnimi spoznanji in vsebinami je ključno za zagotavljanje podpornega učnega okolja in mora biti dostopno vsem strokovnim delavcem.

Strokovni delavci in ravnatelji potrebujejo stalno podporo pri načrtovanju razvoja in uvajanju sprememb. Pri strokovnem usposabljanju je treba zagotoviti timski pristop z izmenjavo izkušenj in oblikovanjem novih spoznanj (Vršnik Perše in drugi, 2020, str. 39). Participativno, sodelovalno, učečo se skupnost podpira tudi mrežno povezovanje in skupno učenje na horizontalni ravni (na ravni samega vrtca oziroma šol in dijaških domov) ter na vertikalni ravni, tj. pri zagotavljanju pedagoške kontinuitete in pristopov med vrtci, osnovno in srednjo šolo in dijaškim domom ter s sodelovanjem z drugimi zavodi in organizacijami.

2.4 Utemeljitev vključujočega pristopa

Smernice temeljijo na celostnem vključujočem pristopu:⁴

- *timskem delu strokovnih delavcev* v vzgojno-izobraževalnih zavodih, vključenih v proces vzgoje in izobraževanja otrok priseljencev;
- *razvoju izvedbenih protokolov vključevanja in dela* na ravni posameznih vrtcev, šol in dijaških domov, ki vključujejo načrte s procesi izvedbe, spremljanju izvedbe in učinkov za doseganje učne uspešnosti in individualne, osebne in socialne dobrobiti otrok;
- *inkluzivnem, spodbudnem in raznolikem učnem okolju* za učenje in razvoj vseh otrok z različnimi predznanji, izkušnjami, zmožnostmi, značilnostmi razvoja ter učenja;
- *razumevanju vključevanja kot dvosmernega procesa*, ki je jezikovno, socialno in kulturno pogojen in se nanaša na celotno populacijo otrok, vključenih v vzgojo in izobraževanje;
- *vključevanju staršev in lokalnega okolja* v razvoj in spremljanje modelov vključevanja otrok priseljencev;
- *stalnem spremljanju učinkovitosti* in ustreznosti modelov vključevanja otrok priseljencev v vrtce, šole in dijaške domove na ravni posameznih vrtcev in šol in dijaških domov;
- *zagotavljanju stalne in kontinuirane strokovne podpore* vsem strokovnim delavcem na ravni vrtcev, šol in dijaških domov, ki so vključeni v proces vključevanja in zagotavljanja psihološkega blagostanja in uspešnosti otrok priseljencev v vrtce in šole, dijaške domove;
- *zagotavljanje profesionalnih, mrežnih povezav* med vrtci, šolami in dijaškimi domovi na ravni regije oziroma države.

Podpora pri vključevanju otrok priseljencev v novo učno okolje mora biti tesno povezana s prepoznavanjem in pozitivnim odnosom do jezikovne in kulturne raznolikosti šolajočih se, njihovih družin ter njihovih potreb.

---

⁴ Izhodišče vključujočega pristopa izhaja in je dopolnjeno po *Predlogu programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Rutar in drugi, 2018) in *Poročilu o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Lesar in drugi, 2018).

3 ELEMENTI CELOSTNEGA VKLJUČUJOČEGA PRISTOPA

3.1 Varno in spodbudno učno okolje sprejema in vključitve v vrtec, šolo oz. dijaški dom

V začetnem obdobju je za otroke, učence in dijake priseljence najbolj pomembno, da ob vključitvi v vrtec, osnovno in srednjo šolo oz. v dijaški dom, doživijo vključujoče, varno in spodbudno učno okolje, v katerem se bodo počutili sprejete in dobrodošle. Prvi dnevi naj bodo namenjeni spoznavanju novega okolja, vrstnikov, strokovnih in drugih delavcev vrtca oz. šole in dijaškega doma ter seznanitvi z dnevnim potekom dela v vrtcu, urniki in šolskim oz. dijaškim redom. Vključevanje otrok v vrtec in učencev v šolo naj bo fleksibilno in postopno, glede na potrebe otrok oz. učencev in staršev ter prilagojeno počutju in njihovim zmožnostim. Vključitev dijaka priseljenca v dijaški dom je takoj ob začetku šolskega leta oz. med šolskim letom.

Vsi strokovni delavci v vrtcu, šoli oz. dijaškem domu naj bodo pripravljene na prihod novih otrok, učencev in dijakov priseljencev, saj gre za proces, ki vključuje celostno vzgojno-izobraževalno okolje. Prav tako je pomembno, da se na prihod novega otroka, učenca in dijaka priseljenca predhodno pripravi tudi skupina oz. razred.

3.2 Individualizirani učni pristop s pripravo individualnega načrta aktivnosti (INA) oz. osebnega izobraževalnega načrta (OIN) kot podpora pri zagotavljanju socialne vključenosti in učne uspešnosti otrok, učencev in dijakov

Ravnatelj v protokolu vključevanja in prilagoditev dela z otroki, učenci in dijaki priseljenci oblikuje tim strokovnih delavcev – strokovni tim, ki so neposredno vključeni v delo z njimi in njihovimi družinami. Protokol se nanaša na vključevanje vseh priseljencev. V njem so podrobneje načrtovane ustrezne didaktične prilagoditve, ki so osnova za načrtovanje in spremljanje njihove vključitve ter napredovanja v novem učnem okolju. Ob vključevanju otrok, učencev in dijakov priseljencev v novo okolje je potrebno upoštevati njihova predhodna znanja, izkušnje, pričakovanja, močna področja, potrebe, kulturna in družinska ozadja.

Individualni načrt aktivnosti so uvedle že *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012): načrt je bil v praksi večkrat preizkušeno, dopolnjeno in evalvirano orodje, ki lahko pomembno prispeva k učinkovitejši socialni vključenosti in učni uspešnosti otrok, učencev in dijakov. Je procesne narave in se kot orodje začne uporabljati ob njihovem vstopu v novo okolje, razvija in spremlja pa se, dokler ti potrebujejo pomoč in individualizirane prilagoditve.

Načrt je podlaga za prilagoditev ciljev, načinov poučevanja; omogoča spremljanje uspešnosti vključevanja v novo okolje in doseganje učnih dosežkov (Kurikulum za vrtce, 1999). Usmerja in podpira učitelja in vzgojitelja pri uresničevanju formativnega spremljanja. Na srednješolskem področju izobraževanja se izvaja osebni izobraževalni načrt (OIN), s katerim se dijaku prilagodi izvedba pouka in druge pravice ter obveznosti dijaka in šole (Pravilnik o prilagoditvah šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli, 2018).

V vrtcu poteka vzgojno delo po *Kurikulumu za vrtce* (1999), v katerem je poudarjeno upoštevanje posameznika, njegovih individualnih potreb in zmožnosti. Načela *Kurikuluma* vsebujejo načelo enakih možnosti in upoštevanja različnosti med otroki ter načelo multikulturalizma (prav tam, str.

12), kjer gre med drugim za omogočanje enakovrednih pogojev za optimalni razvoj vsakega otroka, upoštevanje skupinskih razlik (glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor ipd.) ter upoštevanje načela različnosti in multikulturalizma na ravni izbora vsebin, dejavnosti in materialov, ki naj otroku omogočajo izkušnje in spoznanja o različnosti sveta.

3.3 Ohranjanje prvega jezika in začetni pouk slovenščine kot učnega jezika v osnovni, srednji šoli ter vzgojnega dela v vrtcu in dijaškem domu

Jezikovni profil otrok, učencev in dijakov v vrtcih, šolah in v dijaških domih je izrazito heterogen. V Sloveniji je v večini oddelkov/razredov še vsaj nekaj otrok, učencev in dijakov, katerih prvi jezik je na primer bosanski, srbski, albanski, romski, ruski, ukrajinski. Številni avtorji so mnenja, da sta pouk in delo učiteljev in vzgojiteljev pretežno usmerjena v enojezičnost. Pri tem se pogosto dogaja, da so prvi jeziki spregledani (Cummins, 2008). Otroci, učenci in dijaki, katerih materni jezik je drugačen od učnega jezika, morajo v začetnem obdobju vključitve v novo učno okolje, pogosto potlačiti svoje znanje prvega (prvih). S tem so prikrajšani za vsebine, ki so pretežno na osnovnem ali začetniškem zahtevnostnem nivoju, kljub njihovem že obstoječemu nejezikovnemu znanju. Njihovo znanje pravilne rabe učnega jezika je v začetnem in nadaljevalnem obdobju zelo omejeno, zato večinoma ne morejo ustno in pisno izraziti svojih misli, idej in predlogov (Jazbec, 2022).

Prepoved uporabe maternega jezika raznojezičnim učencem pri pouku je zanje enakovredna omejevanju njihovih sposobnosti, podobno kot bi jim zavezali roke in oči med opravljanjem nalog (Garcia, 2009).

Sporazumevalna zmožnost se gradi na temelju celotnega znanja in izkušenj z različnimi jeziki, komunikacijskimi situacijami ter kulturnimi okolji, ki se med seboj povezujejo in vplivajo drug na drugega. Pomembno je, da posameznik lahko aktivira pridobljena (tuje)jezikovna in nejezikovna znanja ter vire v različnih sporazumevalnih okoliščinah, da bi učinkovito dosegel sporazumevalni cilj, ne nujno v skladu z monolingvalnimi standardi in normami.

V preteklosti je prevladoval – v bolj jezikovno homogenih razredih – kot uspešen t. i. tradicionalni enojezični pristop, ki je v novih okoliščinah dokaj zastarel in neučinkovit, zato številni avtorji spodbujajo k preoblikovanju didaktičnih pristopov v smislu večje osredinjenosti na aktualne večjezične in večkulturne učence (Jazbec, 2022). Za podporo pri ohranjanju prvega jezika je pomembno ustvarjati t. i. čezjezične prostore pri pouku, ko lahko otroci uporabljajo celoten jezikovni repertoar za učenje jezikov in drugih vsebin.

Otrok, učenec in dijak vstopa v vzgojno-izobraževalno okolje s svojimi identitetami, zato je ključno ohranjanje njegovega prvega jezika in začetni pouk slovenščine kot učnega jezika v osnovni in srednji šoli ter pri vzgojnem delu v vrtcu.

Učenje novega jezika je zelo kompleksen proces, na katerega vpliva vrsta notranjih in zunanjih dejavnikov (starost, kognitivne sposobnosti, jezikovna nadarjenost, motivacija za učenje, osebnostne lastnosti, prvi jezik in jezikovna zmožnost, ki jo imajo otroci v prvem jeziku, sociokulturno ozadje, pogoji za učenje).

Začetno učenje slovenščine kot drugega jezika je zasnovano komunikacijsko; to pomeni, da učečim se omogoča postopno in sistematično usvajanje slovenščine ter enakomerno razvijanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti: poslušanja, govorjenja, branja in pisanja (Rutar in drugi,

2018, str. 10).

Razvoj učnega in strokovnega jezika je torej naloga slehernega strokovnega delavca v vzgoji in izobraževanju in ne zgolj učiteljev jezikovnih predmetov. Pri strokovnih delavcih je treba utrditi zavest o tem, da je jezik ključno orodje, ki ga otroci, učenci in dijaki potrebujejo za razumevanje, učenje novih učnih vsebin, ter jih opolnomočiti za razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenščini tudi pri govorcih slovenščine kot drugega jezika. Proces začetnega učenja slovenščine kot drugega oziroma učnega jezika za otroke, učence in dijake s statusom priseljence, ki jim slovenščina ni prvi jezik, se izvaja na vseh vzgojno-izobraževalnih ravneh ob podpori ustreznih učnih načrtov za poučevanje slovenščine kot drugega jezika in s pomočjo specializiranih učnih gradiv, izvaja pa naj ga učitelj, usposobljen za poučevanje slovenščine kot drugega jezika.

Učenci priseljenci dosegajo v procesu šolanja zelo različno stopnjo zmožnosti sporazumevanja v slovenščini (Brinovec in Krečan, 2010; Knez, 2016), zato se kaže potreba po vzpostavitvi sistematičnega spremljanja jezikovnega znanja in merjenja jezikovnega napredka otrok, učencev in dijakov priseljencev oz. uspešnosti slovenščine kot drugega jezika ter v skladu z rezultati načrtovati nadaljnjo pomoč pri učenju slovenščine. V izhodišče načrtovanja jezikovne pomoči je treba postaviti stopnjo sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, ki jo mora učeči se doseči, da lahko sledi pouku, hkrati pa oblikovati tudi merila za ocenjevanje učencev, govorcev slovenščine kot drugega jezika, ki bodo učiteljem v pomoč pri spremljanju, vrednotenju in opisovanju njihovega znanja (Knez, 2016).

Otroci v vrtcu dojemajo učenje jezika in spoznavanje kulture kot sredstvo za raziskovanje življenja in okolice, ne pa kot cilj sam po sebi. Zato je pomembno, da vzgojitelje opolnomočimo za najzgodnejše poučevanje jezika in jim omogočimo uporabo sodobnih didaktičnih strategij za poučevanje slovenščine kot prvega, drugega ali tujega jezika.

Za **učence priseljence v osnovni šoli** se organizira intenzivno strnjeno izvajanje začetnega pouka slovenščine po učnih načrtih za začetno učenje slovenščine. Začetni pouk slovenščine se izvaja takoj v začetku šolskega leta oz. takoj ob vključitvi v osnovno šolo za tiste, ki vstopijo med šolskim letom. Glede na predznanje učnega jezika se učenci postopno vključujejo v pouk pri različnih predmetih. V začetni fazi se lahko vključujejo na primer k umetnosti, športu, v dneve dejavnosti, v razširjen program osnovne šole ipd. Pomembno je, da pri pouku učitelji podprejo učenje učnega jezika z različnimi oblikami vizualizacije in čim bolj nazorno predstavitevijo aktivnosti. V začetnem obdobju vključenosti učenci priseljenci usvajajo učni jezik pretežno spontano in nenačrtovano, s poslušanjem, gledanjem in branjem. Zato v prvem letu pri vseh predmetih dodatno priporočamo oblikovanje simbolno bogatega učnega okolja, npr. slikovne in grafične ponazoritve navodil in vsebin, podporno komunikacijo z gestami, mimiko, aplikacije za jezikovno prevajanje jezika ipd. V vrtcu in v šoli naj imajo učenci v knjižnih kotičkih oziroma v šolski knjižnici na voljo knjižno gradivo v različnih jezikih.

Dijaki priseljenci, ki v Republiki Sloveniji niso zaključili obveznega osnovnošolskega izobraževanja, ob vključitvi v **srednjo šolo** opravijo preizkus znanja slovenščine. Dijakom, ki ne izkazujejo doseganja znanja slovenščine na ravni A2, šola v začetku šolskega leta organizira intenzivni tečaj slovenskega jezika.

Dijaki priseljenci v **dijaškem domu** se vključujejo v različne dejavnosti doma, v interesne dejavnosti, učno pomoč in druge oblike, ki so del vzgojnega programa dijaškega doma, pri tem pa krepijo in razvijajo jezikovno raven učnega jezika.

Otroci, učenci in dijaki priseljenci dosegajo v času vključitve v vrtec, šolo oz. dijaški dom različno stopnjo zmožnosti sporazumevanja v slovenščini, kar utemeljuje potrebo po sistematičnem spremljanju njihovega jezikovnega znanja in napredka, na podlagi individualnega načrta aktivnosti. Pri tem je ključno postaviti raven sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot izhodišče načrtovanja jezikovne pomoči ter oblikovati merila za spremljanje napredka učenja slovenščine kot drugega in učnega jezika (Knez, 2018).

3.4 Vključujoče spodbudno in medkulturno okolje ter sodelovanje s starši in lokalno skupnostjo

Starši so prvi in najpomembnejši dejavnik socializacije svojih otrok, hkrati pa so lahko tudi za vzgojitelje in učitelje vir mnogoterih informacij o interesih in potrebah svojih otrok. Vrtcu oz. šoli lahko pomagajo pri spoznavanju kulture svoje družine, kulture otroka in njegovega primarnega okolja. Starši so zelo pomembni pri vključevanju svojega otroka v vzgojno-izobraževalni proces v novem okolju in zanj predstavljajo pomembno čustveno podporo. Pomagajo mu pri ohranjanju prvega jezika oziroma prvih jezikov in pri razvijanju kulturne identitete. Za vrtec, osnovno in srednjo šolo ter za dijaški dom so starši zelo pomemben partner pri uspešnem vključevanju svojih otrok v vzgojno-izobraževalno delo in pri udeleževanju teh *Smernic*.

Jezikovne in kulturne razlike omejujejo participacijo staršev pri aktivnostih vrta oz. šole in njihovo neposredno komunikacijo z vzgojitelji oz. učitelji ter otežujejo sodelovanje in pomoč otroku pri domačem delu za šolo (Seginer, 2006). Za uspešno vključevanje otroka priseljenca v vzgojno-izobraževalni sistem je pomembno kakovostno sodelovanje (kakovostna dvosmerna komunikacija) med starši in vrtcem oziroma šolo ter dijaškim domom. Pri tem morajo strokovni delavci uporabljati ustrezne strategije (tudi s pomočjo uporabe sodobne komunikacijske tehnologije, npr. prevajalnikov) vključevanja staršev v vzgojno-izobraževalni proces in graditi medsebojno zaupanje, ki temeljijo na vključevanju in spoštovanju. Staršem je treba pojasniti pričakovanja z vidika pomena sodelovanja med njimi in vrtcem, šolo in dijaškim domom, ki so specifična našega vzgojno-izobraževalnega sistema, in opredeliti ter spremljati uresničevanje medsebojnih odgovornosti za podporo pri razvoju in spodbujanju uspešnosti njihovega otroka.

Vrtec, šola ali dijaški dom naj kot institucija prva pristopi k vzpostavljanju komunikacije z družino in naj jo nato tudi vzdržuje ter spodbuja stalnost in kakovost sodelovanja. Hkrati lahko predstavlja tudi prostor za sodelovanje in podporo »starši staršem«.

3.5 Profesionalno okolje ter stalna strokovna podpora strokovnim delavcem

V nekaterih raziskavah je bilo ugotovljeno, da strokovni delavci pogosto nimajo potrebnih znanj in veščin za delo s priseljenci (Čančar in Drljić, 2015; Peček in Lesar, 2006; Novak, Deutsch in drugi, 2009).

Stalna strokovna podpora strokovnim delavcem je nujna za dejansko uresničevanje prednosti kulturne in jezikovne raznolikosti. Prepričanja, naravnosti in vrednote strokovnih delavcev, vodstev vrtcev, šol in dijaških domov ter nepedagoškega kadra so za vključujoč pristop in razvoj celotne družbe ključnega pomena. Procesi sprememb so dolgotrajni in ne smejo biti prepuščeni zgolj interesom posameznikov, zato je bistveno, da so le-ti na nivoju vrtcev, šol in dijaških domov načrtovani dolgoročno in vključujejo vse navedene deležnike. Potrebno je zagotoviti celostna podpora izobraževanja, ki spodbujajo razvoj pozitivnih stališč ter omogočajo pridobivanje znanja za učinkovito delo v jezikovno in kulturno raznolikem učnem okolju. Poleg tega naj spodbujajo tudi k razmisleku o lastnih prepričanjih in vrednotah ter njihovem vplivu na delo.

4 NAPOTKI IN IDEJE ZA UDEJANJANJE SMERNIC

Vzgojno-izobraževalno delo v jezikovno in kulturno heterogenih skupinah otrok, učencev in dijakov predstavlja za strokovne delavce kompleksen vzgojno-izobraževalni proces in strokovni izziv. V tem poglavju smo oblikovali tri časovno različne vsebinske sklope, ki se lahko izvajajo od vrtca do srednje šole in v dijaških domovih. Sklopi vključujejo raznovrstne dejavnosti, ki nagovarjajo k neposredni praktični uporabi v praksi in so rezultat številnih domačih projektov in učinkovitih praks.

Pri tem je pomembno poudariti, da predstavljeno zaporedje sklopov ni nujno linearno, saj se izvajanje dejavnosti določenega sklopa v praksi lahko prekriva s hkratnim izvajanjem dejavnosti naslednjega sklopa. Ne glede na zapisano velja, da imajo vrtci, šole in dijaški domovi avtonomijo pri izvajanju teh *Smernic* ter pri tem oblikujejo lastne protokole vključevanja in dela z otroki, učenci, dijaki priseljenci. To omogoča prilagajanje specifičnim potrebam otrok in družin ter upoštevanje značilnosti posameznega vrtca, šole ali dijaškega doma.

4.1 Vrtec

Dejavnosti v podporo otrokom v vrtcu so usmerjene v zagotavljanje učinkovitega varnega in spodbudnega učnega okolja, ki omogoča jezikovno in socialno vključevanje posameznega otroka. Za uspešno vključevanje otroka priseljenca v vrtec je pomembno stalno sodelovanje s starši in družinami oz. skrbniki otroka v njegovo dobrobit. Prav tako je potrebno spodbuditi druge organizacije in deležnike, ki se soočajo z družinami priseljenih otrok, k temu, da starše seznanijo s pomenom zgodnejšega vključevanja predšolskih otrok v vrtece, za njihov nadaljnji razvoj in učinkovito vključenost v novo učno okolje.

Opis prvega sklopa: DEJAVNOSTI PRED VKLJUČITVIJO V VRTEC IN ODDELEK

Priprava na sprejem otroka in staršev

- a) Priprava zaposlenih pred vpisom in vstopom otroka v vrtec:
  - usposabljanje strokovnih delavcev;
  - imenovanje strokovnega tima, ki koordinira področje vključevanja otrok priseljencev;
  - oblikovanje protokola vključevanja otrok v vrtec (vsebinsko, izvedbeno in časovno);
  - za celovito vključevanje otrok in družin so odgovorni vsi zaposleni v vrtcu, zato morajo biti seznanjeni z vlogo, ki jo imajo pri tem (vodstveni, strokovni delavci in tehnični kader).
- b) Vpis otroka v vrtec:
  - izvede predvidoma svetovalni delavec;
  - vpis (oddaja vloge) lahko izvede administrativno osebje;
  - predhodno se zagotovi pomoč prevajalca (sodelovanje z lokalno skupnostjo oz. nevladnimi organizacijami).

Pogovor z otrokom in s starši ob sprejemu ter seznanitev zaposlenih

Seznanitev staršev z življenjem in delom v vrtcu:

- predstavitev strokovnega delavca in vrtca/oddelka (prostor, organiziranost, potek dejavnosti) ter drugih strokovnih delavcev, s katerimi bo otrok v stiku (v času prihodov in odhodov in v času združevanja skupin);

- vrtec pripravi krajši povzetek predstavitve vrtca v publikaciji, ki naj vsebuje tudi telefonske številke pomembnih služb in informacije o storitvah/programih v lokalni skupnosti, ki nagovarjajo družine priseljenih;
- staršem predstavi različne programe vrtca, glede na čas trajanja izvedbe (dnevni, poldnevni in krajši program).

Seznanitev zaposlenih v vrtcu z značilnostmi otrok in kulturnim kontekstom družine:

- staršem otroka omogočimo, da predstavijo pričakovanja in potrebe, ki so povezane z zdravjem in razvojem otroka, ter značilnosti, načine prehranjevanja in druge kulturne posebnosti družine;
- starše povabimo na sestanek za starše otrok novincev, na katerem izvedemo aktivnosti za medsebojno spoznavanje staršev in pogovor o aktualnih vprašanih staršev; če je mogoče, naj v pogovoru sodeluje tudi prevajalec.

Opis drugega sklopa: PRVI DNEVI, MESECI VKLJUČITVE IN PODPORE

Vzgojiteljeva naloga je zagotavljati okolje, v katerem se vsi otroci počutijo varne, sprejete in vključene.

Individualni načrt aktivnosti, začetek uvajanja otroka v vrtec:

- strokovni delavec pred vključitvijo otroka v vrtec opravi individualni pogovor s starši otroka in v sodelovanju z njimi pripravi individualni načrt aktivnosti, v katerem je zapisano, kako bo potekalo uvajanje otroka v vrtec;
- skupna priprava in oblikovanje načrta o tem, kako sprejeti novega otroka, da mu bo čim bolj prijetno in bo lahko razvil varno navezanost (npr. kako ga razveseliti, kako bi mu lahko pomagali premagovati prve dni v novem okolju z drugimi otroki v skupini, katere igre bi izbrali ipd.);
- realizacijo načrtovanih ciljev v načrtu sproti in sistematično spremljamo, dopolnjujemo glede na napredek in potrebe otroka ter evalviramo v strokovnih timih ter s starši na govorilnih urah;
- v spremljanje otrokovega razvoja, napredka ter evalvacijo individualnega načrta aktivnosti se po potrebi lahko vključijo tudi svetovalni in vodstveni delavci.

Uvajanje otroka v skupino poteka v skladu z dogovorom med starši in strokovnim delavcem ter glede na potrebe otroka in v skladu s protokolom uvajanja, ki ga ima vrtec.

Če je mogoče, v proces uvajanja otroka v vrtec vključimo tudi medkulturnega mediatorja,⁵ ki pozna značilnosti kulturnega okolja družine.

---

⁵ Medkulturni mediator (NPK) oz. tutor je oseba, ki načrtuje in organizira aktivnosti, vzpostavlja in omogoča medkulturno komunikacijo, posreduje informacije, krepki medkulturni dialog.

Ohranjanje in vključevanje izvornega prvega jezika in začetno učenje slovenščine

Skrb za učenje slovenščine priseljenega otroka je dolžnost vseh strokovnih delavcev v vrtcu (Knez, 2018, str. 10).

Izražanje otroka v prvem jeziku:

- otroku priseljencu omogočimo, da se lahko izraža v prvem jeziku (npr. sovrstnikom lahko predstavi svojo najljubšo pesem, igro, ples v maternem jeziku, od doma lahko prinese slikanice, knjige v njegovem maternem jeziku ipd.);
- strokovni delavci starše spodbudijo, da otrokom doma čim več berejo v materinščini;
- strokovni delavci priskrbijo nekaj izvodov literature v prvih jezikih otrok za knjižni kotiček v igralnici, oblikujejo slovar (slikovni) z najosnovnejšimi besedami in izrazi ter poiščejo spletno povezavo z vrtci iz krajev, od koder prihajajo otroci priseljenci.

Strokovni delavci spodbudijo starše priseljence, da otrokom v vrtcu predstavijo pesmico, pravljico, praznovanja v njihovem jeziku;

Pri otrocih, ki jim slovenščina ni prvi jezik, mora vrtec zagotavljati dobro osnovo za nadaljnje spoznavanje in učenje učnega jezika. Ta naj temelji na premišljenih strategijah učenja v vrtcu, ki vključujejo:

- poznavanje posameznega otroka in učenja v zgodnjem otroštvu;
- igro kot najpomembnejšo metodo za pridobivanje sporazumevalnih zmožnosti;
- ponudbo različnih vsebin (umetnostna in neumetnostna besedila), ki so za otroka zanimive, in jih spodbujajo k pogovoru, pripovedovanju ter ustvarjanju domišljijjskih predstav;
- govorjenje v vsakdanjih situacijah bivanja otrok v vrtcu (igra, rutinske in vodene dejavnosti), ki vključujejo različne govorne položaje;
- oblikovanje simbolno bogatega učnega okolja;
- aktivno raziskovanje in izkušensko učenje z vsemi čutili;
- usposobljene vzgojitelje z razvitimi strokovnimi in medkulturnimi kompetencami, ki prevzemajo skupno odgovornost za razvijanje otrokove sporazumevalne zmožnosti.

Vključujoče, spodbudno večkulturno in večjezično okolje v vrtcu in lokalni skupnosti

Strokovni delavec je odgovoren za prijetno vzdušje v oddelku, v katerem se otrok počuti varnega in sprejetega, zato v skupini izvaja igre in dejavnosti za spodbujanje socialne vključenosti otrok in medsebojno povezanost. Pri delu s starši se poudari pomen branja v družini v maternem jeziku.

Sodelovanje z lokalno skupnostjo:

- vrtec se lahko poveže z organizacijami v lokalnem okolju, ki otrokom in njihovim staršem ponujajo programe in aktivnosti, s katerimi razvijajo svoja močna področja, širijo socialne mreže in delujejo preventivno na njihovo duševno zdravje;
- vodstvo vrtca in strokovni delavci načrtujejo konkretno sodelovanje (programe neposrednega dela z otroki in starši) med posamezno organizacijo in vrtcem na začetku šolskega leta; starše vključuje v dejavnosti na ravni vrtca (npr. na roditeljske sestanke, pogovorne ure, prireditve);
- ob vpisu starše seznanijo s tečajji učenja slovenskega jezika, ki se za odrasle organizirajo

- in izvajajo na ravni lokalne skupnosti, ter jih spodbudijo k obiskovanju;
- vodstvo vrtca v proces vključevanja lahko povabi tudi delodajalce (pogovor o potrebah staršev in delodajalcev ter možnostjo medsebojnega sodelovanja, obveščanje delodajalcev o prednostih vključitve staršev v organizirane tečaje jezika).

Opis tretjega sklopa: NADALJNJE AKTIVNOSTI

Pomembno je, da je otrok aktivno vključen v interakcije z vrstniki in z odraslimi, kar predstavlja temelj za razvoj govornih in jezikovnih kompetenc. Zagotavljanje priložnosti za kognitivne in jezikovne izzive pri delu v manjših skupinah in individualno, otroke spodbuja k postavljanju vprašanj, utrjevanju besedišča in jih podpira pri njihovem celostnem razvoju.

Celovit pristop k učenju jezika

Sodobna didaktika slovenščine v predšolskem obdobju temelji na komunikacijskem pristopu, pri katerem se otroci učijo slovenščino v neposrednih sporazumevalnih situacijah, v katerih sistematično spoznavajo slovensko besedišče in sporazumevalne vzorce, ter ob tem razvijajo zmožnost poslušanja in govorjenja ter predbralno in predpisalno zmožnost.

Osnovni principi govorno-jezikovnega razvoja v predšolskem obdobju so: komunikacija, dialog in socialne interakcije (medvrstniške in z odraslim). Govor in jezik, ki predstavljata medpodročno dejavnost (oba prečita vsa področja *Kurikuluma*), sta v tem kontekstu ključnega pomena (Izhodišča za prenavo kurikuluma za vrtce, 2022, str. 19). Omogočati je potrebno varno, simbolno bogato in spodbudno učno okolje tako v rutinskih dejavnostih kot v načrtovanih in pri igri. Pomembno je, da je otrok aktivno vključen v interakcije z vrstniki in z odraslimi, kar je temelj za razvoj govornih in jezikovnih kompetenc. Zagotavljanje priložnosti za kognitivne in jezikovne izzive pri delu v manjših skupinah in individualno, otroke spodbuja k postavljanju vprašanj, utrjevanju besedišča in jih podpira pri njihovem celostnem razvoju.

Organiziranje praznovanj, ki upoštevajo jezikovno in kulturno raznovrstnost, prispevajo k razvoju otrokove identitete in pripadnosti skupini. Z navedenimi dejavnostmi sledimo uresničevanju enega izmed temeljnih ciljev *Izhodišč za prenavo kurikuluma za vrtce (2022)*, ki poudarja oblikovanje pogojev za večje izražanje in ozaveščanje skupinskih razlik (nediskriminatornost glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo), skladno z načelom enakih možnosti in upoštevanjem različnosti med otroki ter načelom multikulturalizma.

Ugotovitve sistematičnega spremljanja in dokumentiranja otrokovega učenja in napredka, strokovnemu delavcu omogoča, da pri načrtovanju upošteva otrokov celostni razvoj in so izhodišče za načrtovanje nadaljnje podpore, osredinjene na posameznika.

Sprotna komunikacija in sodelovanje s starši je pomembna pri doseganju kontinuitete pri učenju jezika otroka v domačem okolju in v vrtcu, ne glede na to, ali gre za otrokov prvi jezik (materinščino) ali učni jezik.

Profesionalno okolje in stalna strokovna podpora strokovnim delavcem

Za celoten kolektiv predlagamo izobraževanja, ki naj vključujejo naslednje vsebinske sklope:

- priprava na sprejem otrok in sodelovanje s starši;
- priprava spodbudnega in varnega večjezičnega učnega okolja za vse otroke;
- seznanjanje s kulturno in jezikovno raznolikostjo otrok priseljencev, ozaveščanje lastnih predsodkov in prepričanj;
- socialna vključenost otroka priseljenca;
- podpora otrokom na področju psihosocialnega razvoja.

Zaželena je stalna strokovna podpora strokovnim delavcem pri prepoznavanju dodatne vrednosti večjezičnosti in medkulturnosti ter stalna strokovna podpora pri izvajanju večjezičnosti s predavanji, delavnicami in svetovalnimi storitvami. Poudarjamo pomen vloge prvega jezika pri učenju in pri učenju slovenščine kot drugega/učnega jezika.

Za strokovni tim, ki koordinira področje vključevanja otrok priseljencev in strokovne time izvajalcev vzgojno-izobraževalnega dela z otroki v oddelkih, predlagamo usposabljanja na temo formativnega spremljanja, vzpostavljanje spodbudnega učnega okolja in socialne vključenosti otroka priseljenca.

4.2 Osnovna šola

Dejavnosti podpore v šoli so usmerjene v zagotavljanje učinkovitega spodbudnega učnega okolja za vse učence ter v zagotavljanje okoliščin, ki omogočajo čim hitrejšo jezikovno in socialno vključevanje učencev priseljencev (protokol vključevanja in didaktične prilagoditve).

Opis prvega sklopa: DEJAVNOSTI PRED VKLJUČITVIJO V ŠOLO IN RAZRED

Prijetno okolje sprejema

Pred začetkom šolskega leta lahko šola povabi vse učence in njihove starše, ki se prvič vpisujejo, na »*dan dobrodošlice*«, na katerem spoznajo razrednike, šolske prostore, urnik, se seznanijo s slovenskim šolskim sistemom in z drugimi relevantnimi informacijami. Strokovni delavci ob sprejemu zagotovijo varno in prijetno učno okolje (npr. pozdrav dobrodošlice v različnih jezikih). Šola lahko pripravi letak ali zloženko o šolskem redu, ki je oblikovan slikovno, vizualno, z minimalno uporabo strokovnega jezika. Po šoli namestimo piktograme z oznakami ključnih prostorov šole.

Uvodni razgovor s starši in učencem

Razrednik in šolski svetovalni delavec z učencem in njegovimi starši opravita pogovor o otrokovem dosedanjem šolanju, načinih učenja ter aktivnostih, pri katerih je uspešen. V primeru nerazumevanja jezika staršev se predhodno zagotovi prevajalca (v sodelovanju z lokalno skupnostjo oz. nevladnimi organizacijami). Namen pogovora je pridobiti čim več informacij o učencu. Na osnovi tega pogovora in pregleda dokumentov o izkazovanju usvojenega učnega uspeha (v kolikor obstajajo dokumenti) šola sprejme odločitev za vključitev učenca priseljenca v skupino oz. razred, pri čemer je treba upoštevati starost učenca. Potrebno je omogočiti možnost premestitve učenca v nižji ali višji razred tudi med šolskim letom v skladu z avtonomijo šole na

podlagi individualnega načrta aktivnosti (INA), ki ga pripravi strokovna skupina. Pri pripravi individualnega načrta aktivnosti (INA) šola sledi največji koristi učenca priseljenca.

Vključenost zaposlenih

Kolektiv je potrebno seznaniti z jezikovnimi in kulturnimi posebnostmi vključenih učencev priseljencev in njihovih družin ter na ravni šole pri vseh delavcih šole krepiti kompetence sprejemanja drugačnosti, edinstvenosti in spodbujati zanimanje in radovednost za različne kulture in jezike.

Opis drugega sklopa: PRVI DNEVI, MESECI VKLJUČITVE IN PODPORE

Ob vključitvi v šolo ima učenec priseljenc enake pravice in dolžnosti kot ostali učenci z razliko, da zanj velja prilagojeno obdobje, s prilagojenim ocenjevanjem (Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli, 2013). Za učence, ki se v osnovno šolo vpišejo sredi šolskega leta, je priporočljivo, da se obdobje prilagoditev podaljša na tri šolska leta.

- Strokovni delavci s pozitivnimi stališči do medkulturnosti in različnosti na prihod novega učenca pripravijo tudi učence oddelka, v katerega bo učenec priseljenc vključen.
- Učenec priseljenc je ob vključitvi v osnovno šolo vključen v začetni pouk slovenščine v okviru dopolnilnega izobraževanja, ki se lahko izvaja med izvajanjem obveznega programa.
- Učenci priseljenci, katerih materni jezik ni italijanski, in se vključujejo v osnovno šolo z italijanskim učnim jezikom, se udeležijo začetnega pouka italijanščine v okviru dopolnilnega izobraževanja, ki se lahko izvaja med izvajanjem obveznega programa.
- Pri vpisu v šolo je potrebno zagotoviti intenzivno izvajanje začetnega učenja slovenščine, saj je za obvladovanje konverzacijske stopnje jezika potrebnih približno od tri do pet let šolanja v drugem jeziku; dvojezični govorniki pa potrebujejo štiri do sedem let, da se izenačijo s svojimi enojezičnimi vrstniki v šoli.
- Učenec je lahko že od začetka šolskega leta postopno vključen k pouku vsaj petih predmetov, kot so: glasbena umetnost, likovna umetnost, šport, gospodinjstvo, tehnika in tehnologija. Po dogovoru z učitelji se vključuje tudi v dneve dejavnosti ter v dejavnosti razširjenega programa.
- Vsi strokovni delavci, ki poučujejo v razredih, v katere so vključeni učenci priseljenci, sodelujejo s strokovno skupino pri oblikovanju individualnega načrta aktivnosti (INA), s poudarkom na jezikovnih in didaktičnih prilagoditvah.
- Strokovno skupino sestavljajo razrednik, svetovalni delavec in dva učitelja, od katerih je vsaj eden učitelj slovenščine.
- S pomočjo individualnega načrta aktivnosti strokovni delavci sledijo učenčevemu napredku in dosežkom na različnih področjih. Individualni načrt aktivnosti naj bo operativen dokument, ki se po potrebi dopolnjuje.
- Če je na šoli učenec, ki govori jezik na novo priseljenega, se ga lahko vključi pri začetnem sporazumevanju. Šola lahko učencu ponudi v podporo tutorja – učenca, ki mu pomaga pri začetnem vključevanju v šolsko skupnost.
- Začetno učenje slovenščine se izvaja kot sestavni del pouka, pri katerem učitelji pri vseh dejavnostih načrtujejo in izvajajo jezikovne prilagoditve (učni listi, navodila, učna gradiva, stalne povratne informacije idr.).
- Na šoli se organizira tudi intenzivna oblika začetnega učenja slovenščine v obliki dodatnih ur

slovenščine za učence tujce (Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole, 2007, 2008, 2010, 2014, 2015, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023), ki mora biti povezana z učnimi načrti. Pri oblikovanju skupin pri začetnem učenju slovenščine naj se upošteva kognitivna zmožnost in stopnja opismenjenosti učencev priseljencev. Pouk je mogoče organizirati tudi v jezikovno homogenih ali heterogenih skupinah. Pri tem naj se v prvi vrsti upoštevajo zmožnosti posameznega učenca. Oblikujejo naj se skupine, v katerih bo imel vsak posameznik čim večjo možnost za zanj ustrezno jezikovno učenje. Za učinkovito učno pomoč naj bo število vključenih priseljenih otrok manjše. Učitelji si lahko pri izvedbi začetnega pouka pomagajo z obstoječimi učnimi gradivi za poučevanje slovenščine kot drugega jezika za otroke in mladostnike.⁶

- Uresničevanje učnih načrtov v osnovni šoli je oteženo v primerih, ko je v posamezni razred z nespremenjenim normativom vključeno večje število učencev priseljencev, ki poleg začetnega učenja učnega jezika potrebujejo veliko individualne učne podpore. V primerih, ko so učenci priseljenci porazdeljeni po razredih in je manjše število učencev od normativov, praksa kaže, da so ti deležni večje možnosti za spoznavanje z učnim jezikom in medvrstniškim sodelovanjem.
- Učencem priseljencem s slabšim predznanjem naj šola ponudi podporo v obliki dopolnilnega pouka in mentorskih ur oziroma v obliki samostojnega in sodelovalnega učenja v okviru razširjenega programa.
- Pri pouku se učencem priseljencem kot dodatno možnost priporoča tudi uporabo učnih gradiv v prvem jeziku (npr. digitalne vire), predvsem v začetnem obdobju vključevanja, dokler učni jezik ni dovolj utrjen, da lahko za učenje uporabljajo zgolj gradiva v učnem jeziku.
- Vsi učitelji naj v načrtovanje in izvajanje pouka vključujejo tudi medkulturne vsebine. Učence naj seznanjajo z različnimi kulturami, jeziki, navadami in običaji, ki jih poznajo v razredu, ter na ta način obogatijo pouk z vidika razvijanja večjezičnih in medkulturnih kompetenc. Učence priseljence naj spodbujajo k vključevanju v razširjeni program.
- Učence in starše, ki ne govorijo slovenskega jezika, naj šola seznanja s podpornimi aktivnostmi, ki so organizirane v lokalnem okolju, in v katere se lahko aktivno vključujejo, da bi podprli učenje jezika, navezovanje stikov in medsebojno druženje, povezovanje ter sodelovanje. Pri tem so še posebej pozorni na učno pomoč, ki jo tem otrokom lahko nudijo naravni govorci, ki delujejo v različnih društvih za razvijanje maternih jezikov in kultur.
- Starše otrok, ki ne govorijo slovenskega jezika, naj šola informira o tečajih za odrasle, ki se izvajajo na ravni lokalne skupnosti, ter jih spodbujajo k vključevanju.
- Učenci priseljenci prostovoljno opravljajo nacionalno preverjanje znanja prvo in drugo šolsko leto od vključitve v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, razen v 9. razredu, ko je zanje obvezno.
- Učenci priseljenci so lahko ob koncu pouka v šolskem letu, v katerem so prvič vključeni v osnovno šolo, neocenjeni iz posameznih predmetov, vendar lahko napredujejo v naslednji razred. Če se vključijo v šolo v drugem ocenjevalnem obdobju, so lahko neocenjeni iz posameznih predmetov tudi ob zaključku naslednjega šolskega leta in napredujejo v naslednji razred. O napredovanju učenca odloča učiteljski zbor.
- Učenci priseljenci, ki se vključujejo v šolo v 9. razredu, morajo biti ob zaključku šolskega leta

⁶ Učni načrti za začetno učenje slovenščine v osnovni šoli (Knez in drugi, 2020a; Knez in drugi, 2020b; Knez in drugi, 2020c).

ocenjeni iz vseh predmetov.

Konkretni napotki za delo z učenci priseljenci pri rednem pouku

Strokovni delavci se pogosto soočajo z izzivi, kako uresničevati učne načrte in izvajati pouk v jezikovno in kulturno heterogenih razredih. Pri tem se lahko naslonijo na preizkušeno prakso, tako da:

- do učenca priseljenca, njegove kulture in jezika kažejo pozitiven odnos;
- učenca priseljenca aktivno vključujejo v pouk in ga spodbujajo h govorjenju;
- učenca priseljenca večkrat sprašujejo po razumevanju;
- so pripravljeni na dodatno razlago, jo poenostavijo in uporabijo slikovno gradivo, ki bo učencu priseljencu omogočalo spremljanje vsebine pouka;
- pripravijo prilagojene učne liste oziroma prilagojena gradiva, ki naj bodo opremljena z ilustracijami, prek katerih bo učenec lahko razvijal svojo jezikovno zmožnost v slovenščini;
- so na začetku učni listi predvsem informativni, da zagotovimo razumevanje in pomoč učencu pri ustvarjanju lastnega slovarja;
- so govorni vzor; svoj govor naj prilagodijo dejstvu, da je v razredu učenec priseljenec, ki jezika še ne razume;
- v navodila vključujejo poenostavljeno slovnico in leksikon;
- uporabljajo izrazitejše intonacijske poudarke, med svojim govorom (npr. vključitev premorov, ponavljanje misli) ter tudi neverbalno komunikacijo (tako, da neko dejanje pokažejo, demonstrirajo);
- v svoje vzgojno delovanje vključijo tudi medkulturno komunikacijo, s katero razvijajo ozaveščenost in prepoznavanje kulturnih razlik ter usmerjajo učence k njihovem spoštovanju in tolerantnemu odzivanju nanje (Budinoska, 2013).

Opis tretjega sklopa: NADALJNJE AKTIVNOSTI

Ko se učenec priseljenec počuti dovolj varnega, sprejetega in vključenega v novo vzgojno-izobraževalno okolje, je čas, da strokovni tim razmisli o nadaljnji podpori razvijanja učnega jezika, učne uspešnosti in socialne vključenosti, ki je načrtovana v individualnem načrtu aktivnosti (INA).

Prilagajanje učnih strategij

Učitelji s prilagajanjem splošnih učnih strategij prispevajo k učinkovitemu vključevanju učenca priseljenca in ga spodbujajo k učni uspešnosti tako, da:

- izbirajo gradiva za urjenje jezikovnih spretnosti, ki pokrivajo različna predmetna in interesna področja;
- uporabljajo avtentična gradiva;
- zagotavljajo dodatne priložnosti za rabo jezika, npr.: učenca vključijo v skupinsko delo in mu dodelijo posebno vlog (npr. zapisnikar, merilec časa, poročevalec);
- so pozorni na velikost skupine: naj bo dovolj majhna, da lahko zagotavlja dovolj priložnosti za rabo jezika in občutek varnosti;
- spreminjajo lokacijo dela: pred tablo, v krogu, po otokih ipd.;
- že od prve ure v ospredje postavljajo produktivne jezikovne spretnosti;
- uporabljajo spletne vire in orodja, kot so: spletni slovarji, MOST, webinarji, spletne strani

- projektov (npr. JOP, Jeziki štejejo, Izzivi medkulturnega sobivanja idr.);⁷
- pred učno uro zagotovijo, da so učenci seznanjeni s pomembnim besediščem, ki je podprto vizualno, govorno, interaktivno itd.;
- v učilnici na vidna mesta nalepijo oznake s pomembnejšimi splošnimi informacijami v učnem jeziku (npr. dnevi, šolski predmeti, vprašalnice, pozdravne fraze ...),
- med poukom na vidno mesto zapisujejo pomembno besedišče;
- ob koncu učne ure skupaj z učencem priseljencem (ali učenci s tutorjem) ponovijo nove izraze, koncepte in osnovne verbalne strukture;
- sproti podajajo povratne informacije o napredku učenca in preverjajo razumevanje snovi (Priporočila za delo z učenci priseljenci: Kako ravnam kot učitelj/učiteljica?, 2022).

Ohranjanje izvornega/prvega jezika in učenje slovenščine:

- spodbujati vidnost prvih jezikov učencev v šoli (oglasne deske, spletna stran šole, šolsko glasilo, radio idr.);
- šolski knjižnici omogočiti pridobitev otroške in mladinske literature in učnih gradiv v prvih jezikih učencev;
- organizirati bralno značko v različnih prvih jezikih;
- pri pouku vključevati možnosti uporabe prvega jezika, s katerim si učenec priseljenec pomaga pri razumevanju in osvajanju učne snovi;
- učence priseljence informirati o možnosti vključitve v pouk prvih jezikov in kultur (kot izvenšolske dejavnosti) – šola se pri tem lahko poveže s knjižnico v kraju, društvu in posamezniki;
- pri izvajanju pouka v obveznem programu in dejavnosti v razširjenem programu omogočiti t. i. čezjezične prostore, ko učenci priseljenci za izvajanje načrtovanih nalog oz. dejavnosti lahko uporabijo prve jezike;
- pri pouku vseh predmetov in pri drugih oblikah vzgojno-izobraževalnega dela v šoli zagotoviti uporabo oblik in metod dela, ki vsem otrokom hkrati omogočajo razvoj sporazumevalne zmožnosti na ravni A1—B1 glede na *Skupni evropski jezikovni okvir* (2011).

Med učitelji, ki izvajajo začetno učenje slovenščine, in učitelji, ki izvajajo pouk, v katerega je vključen učenec priseljenec, je potrebno vzpostaviti medsebojno povezanost in sodelovanje. Učenci priseljenci potrebujejo dodatno in sistematično pomoč pri učenju slovenščine, saj reden pouk sam po sebi ni dovolj za ustrezno usvajanje jezika. Organizirati je potrebno kontinuirano pomoč pri učenju slovenščine (individualno ali skupinsko, v okviru nadaljevalnih tečajev, dopolnilnega pouka, obveznih izbirnih vsebin, dejavnosti razširjenega programa idr.) (Knez, 2018).

Preverjanje in ocenjevanje učne uspešnosti

Načrtovanje, spremljanje in aktualiziranje individualnega načrta aktivnosti (INA) je stalni proces izvajanja celovite podpore v večjezičnem in medkulturnem učnem okolju. Učencu priseljencu, ki ne govori učnega jezika, je potrebno v največji meri zagotavljati enake možnosti tudi na področju preverjanja in ocenjevanja znanja. Ne glede na to pa je potrebno učenca priseljenca vključiti v proces preverjanja in ocenjevanja znanja, saj je to zanj motivacija in možnost, da se enači z

⁷ V poglavju Viri in literatura je naveden seznam projektov in dostopi do njihovih spletnih strani.

ostalimi v razredu. Pri tem preverjamo njegovo predznanje, to, kar smo ga poučevali, in ocenimo, kar se je naučil. Obdobje prilagojenega ocenjevanja (največ dve leti)⁸ vključuje različne načine prilagoditev, ki naj bodo učitelju in učencu v izziv, npr. določitev števila ocen, časa in načina izkazovanja naučenega idr. To je priložnost, da učenca priseljenca motiviramo za učenje v novem okolju tako, da mu omogočimo, da dokaže znanje tam, kjer jezik ni nujno potreben, in tako, da lahko svoje znanje v začetnem obdobju pokaže neverbalno, morda v kombinaciji s prvim ali drugim/-i jezikom/-ki.

Učitelj prilagaja preverjanje in ocenjevanje znanja tako, da:

- učencu pri preverjanju in ocenjevanju znanja zagotovi dovolj časa oz. vmesni odmor;
- uporablja različne oblike preverjanja znanja (samopreverjanje, skupinsko preverjanje rezultatov timskega dela, preverjanje praktičnih aktivnosti, presoja kakovosti različnih pisnih izdelkov, preverjanje po učnih postajah, učenčev listovnik idr.);
- izvaja preverjanje pred, med in ob koncu obravnave učnih vsebin;
- daje povratne informacije, ki izhajajo iz kriterijev uspešnosti, ki jih oblikuje skupaj z učenci;
- spodbudi k sodelovanju učenca pri samovrednotenju in vrstniškem vrednotenju, s čimer se krepí njihova odgovornost za lastno učenje;
- da pri preverjanju znanja spodbudi učenca k uporabi slovarja ali zvezka, v katerem imajo zabeležen pomen pomembnejših in novih konceptov;
- prilagodi načine ocenjevanja znanja na način, da učenca lahko oceni tudi glede na njegov napredek pri doseganju standardov znanja, ki so opredeljeni v učnih načrtih, v končno oceno vključi tudi projektno delo in učenčeve nastope;
- povabi učenca, da lahko sam predlaga način, kako bo pokazal svoje znanje;
- da uporabi opisnike znanja, ki jih učenci in starši razumejo.⁹

Za učence, ki se vključijo v šolo v 3. VIO, tj. v 7., 8. in 9. razredu, je potrebno oblikovati dodatne systemske rešitve, saj malo ocen, glede na možnost napredovanja z negativnimi ocenami, vpliva na njihove možnosti nadaljnjega izobraževanja.

Učenec, ki vstopi v osnovno šolo v 9. razredu, ima v primerjavi z drugimi učenci z zgodnejšim vstopom največ izzivov pri zaključevanju osnovnošolske obveznosti: krajše obdobje prilagajanja na novo učno okolje, manj časa za učenje slovenščine, zahtevnejšo začetno raven sporazumevalne zmožnosti in strokovnega jezika v učbenikih in delovnih zvezkih idr. Če se želi vpisati v srednješolske programe izobraževanja, potrebuje potrdilo o zaključenem obveznem osnovnošolskem izobraževanju. V mnogih primerih se starši otrok priseljencev odločijo za podaljšanje osnovnošolskega programa, tj. možnost podaljšanja statusa učenca za dve leti (Zakon o osnovni šoli, 2006, 2007, 2010, 2011, 2012, 2013, 2016, 2023, 2024), s čimer ima otrok možnost, da se dalj časa uči slovenski jezik in s tem boljše osnovo za nadaljevanje izobraževanja. Prav tako je potrebno poiskati nove rešitve in možnosti za vključevanje otrok priseljencev v nacionalno preverjanje znanja oz. za enakopraven položaj z ostalimi otroki na tem področju (npr.

⁸ Glede na navedbe v 15. členu (prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom) ter 28. členu (neocenjenost in napredovanje učenca priseljenca iz druge države) Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013).

⁹ Prirejeno po Pižorn in drugi (2022).

možnost izpolnjevanja nalog v prvem jeziku).

Večjezičnost in medkulturnost

Vsebine medkulturnosti vključujemo v učne načrte povsod, kjer je to mogoče. Pri vseh delavcih šole in učencih spodbujamo »rahljanje mitov« z resnicami in življenjskimi zgodbami, s poudarkom na čustveno senzibilnih situacijah. Pri tem uporabljamo različne vire in literaturo, ki je splošno dostopna. Vidik medkulturnosti na šoli naj bo vključen v celotno življenje in delo šole, tam, kjer je po mnenju strokovnega tima to uresničljivo (npr. možnosti odsotnosti od pouka zaradi verskega praznovanja idr.).

Sodelovanje s starši in lokalno skupnostjo

Šola se potrudi in s starši vzpostavi partnerski odnos ter jih vključi v oblikovanje varnega okolja. Pri komunikaciji s starši si je treba prizadevati za stopnjo zaupanja, saj se mnogi starši zaradi neznanja slovenskega jezika počutijo izključene iz šole. Pri tem je ključno prisluhniti njihovim pričakovanjem, strahovom. Starše je potrebno spodbuditi k vključevanju v lokalno okolje.

Profesionalno okolje ter stalna strokovna odpora strokovnim delavcem

Pri načrtovanju strokovnega spopolnjevanja je potrebno vključiti vsebine, ki nagovarjajo vse strokovne delavce.

4.3 Srednja šola

Dejavnosti v šoli naj bodo usmerjene v zagotavljanje okoliščin, ki omogočajo čim hitreje jezikovno in socialno vključevanje dijakov priseljencev (protokol vključevanja in didaktične prilagoditve). Če dijaki priseljenci obiskujejo poklicno ali strokovno šolo, je v ta proces potrebno pritegniti tudi delodajalce, pri katerih opravljajo obvezno prakso.

Opis prvega sklopa: DEJAVNOSTI PRED VKLJUČITVIJO V ŠOLO

Uvodni razgovor z dijakom priseljencem in starši

Šolski svetovalni delavec z dijakom priseljencem in njegovimi starši opravi pogovor o dosedanjem šolanju, načinih učenja ter aktivnostih, pri katerih je uspešen. V primeru nerazumevanja jezika staršev se predhodno zagotovi prevajalca (sodelovanje z lokalno skupnostjo oz. nevladnimi organizacijami). Namen pogovora je pridobiti čim več informacij. Dijaku priseljencu se omogoči, da se pred vključitvijo v šolo sreča z razrednikom in učiteljem/izvajalcem tečaja slovenščine ter dobi večjezična navodila o poteku prvih šolskih dni. Šola pripravi gradiva z osnovnimi informacijami o šoli, programu, podpori, vpisnem postopku, tečaju slovenščine idr. ter jih posreduje dijakom priseljencem.

Pred vključitvijo v srednjo šolo morajo dijaki priseljenci izpolnjevati z zakonom in s programom določene vpisne pogoje. Postopek vpisa poteka na enak način kot za vse dijake, ki se predhodno šolajo v tujini; šola mora za kandidata za vpis opraviti postopek priznavanja predhodne izobrazbe.¹⁰ Šola sama odloča o vpisu tudi v primeru vpisa otrok z začasno zaščito, ki predhodne izobrazbe ne morejo izkazati z ustreznimi listinami oz. spričevali. Pri tem se upoštevajo smernice Zavoda RS za šolstvo (elementi začetnega razgovora ter možni načini ugotavljanja predznanja

---

¹⁰ Priznavanje izobraževanja za namen nadaljevanja izobraževanja.

in usmeritve za izdelavo individualnega načrta aktivnosti (INA) oz. osebne izobraževalnega načrta (OIN) (Smernice za vključevanje otrok in mladostnikov z začasno zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode, 2022).

Prijetno okolje sprejema

Pred začetkom šolskega leta šola povabi dijake priseljence in njihove starše na »dan dobrodošlice«, na katerem spoznajo razrednike, šolske prostore, se seznanijo z izbranim izobraževalnim programom ter z drugimi informacijami. Ob sprejemu strokovni delavci zagotovijo prijetno okolje, da se bo dijak v šoli počutil varno in sprejeto. Ob vhodu v šolo je pozdrav v različnih prvih jezikih dijakov priseljencev, šola pripravi letak oz. t. i. informiranko o šolskem redu, ki jo objavi tudi na spletni strani šole.

Vključenost zaposlenih

Šola zaposlene seznanja z jezikovnimi in kulturnimi posebnostmi vključenih dijakov priseljencev in njihovih družin. Na ravni šole je potrebno pri vseh delavcih šole krepiti kompetence sprejemanja drugačnosti, edinstvenosti ter spodbujati zanimanje in radovednost za različne kulture in jezike.

Vključenost delodajalcev (mentorjev)

V poklicni in strokovni šoli je potrebno poleg učiteljev seznaniti z vključevanjem dijakov priseljencev tudi delodajalce (mentorje), predvsem z vidika zagotavljanja varstva pri delu.

Opis drugega sklopa: PRVI DNEVI, MESECI VKLJUČITVE IN PODPORE

Oblikovanje osebne izobraževalnega načrta (OIN)

Šolski svetovalni delavci skupaj z dijakom priseljencem in starši na osnovi njegovega predznanja in močnih področij pripravijo osebni izobraževalni načrt (OIN), ki je dostopen v e-okolju. Pri tem timsko sodelujejo z razrednikom, oddelčnim učiteljskim zborom in ravnateljem. V njem načrtujejo vzgojno-izobraževalno delo, opredelijo cilje in spremljanje standardov znanja, prilagoditve za izvedbo pouka in druge pravice ter obveznosti. Z OIN seznanijo oddelčni učiteljski zbor in starše. V njem se poučevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja sproti prilagajata napredku in dosežkom dijaka priseljencev (Pravilnik o prilagoditvah šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli, 2018, 7. alineja 5. člena).

Vsi strokovni delavci v okviru zmožnosti načrtujejo in izvajajo jezikovne prilagoditve pri svojem predmetu.

Če je na šoli dijak, ki govori jezik na novo priseljenega dijaka priseljencev, ga lahko prosijo za pomoč pri začetnem sporazumevanju. Dijaku priseljencu lahko šola ponudi podporo sošolca ali starejšega vrstnika, ki mu pomaga pri začetnem socialnem vključevanju v šolsko skupnost.

Preverjanje znanja slovenskega jezika

Ob prvi vključitvi dijaka priseljencev v srednješolsko izobraževanje šola v skladu s *Pravilnikom o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah* (2018 in 2020) izvede preizkus iz znanja slovenščine. Če dijak priseljenec ne izkaže znanja slovenščine na dovolj visoki ravni (A2 glede na *Skupni evropski jezikovni okvir*, 2011), šola zanj organizira intenzivni tečaj slovenščine po ustreznem programu v strnjeni obliki. Preizkus iz znanja slovenščine je lahko šoli v oporo tudi pri načrtovanju jezikovnih prilagoditev pri ostalih predmetih oz. pri presoji, v kolikšni meri je dijak

zmožen slediti rednemu pouku.

Intenzivni tečaj slovenščine izvaja, kdor izpolnjuje pogoje za učitelja slovenščine. Načrtovanje tečaja mora biti kontekstualizirano, tj. povezano z učnim načrtom oz. programom izobraževanja.

Po opravljenem intenzivnem tečaju slovenščine dijak priseljenc ponovno opravlja preizkus iz znanja slovenščine. Če ga ne opravi, mu šola omogoči dodatnih 70 ur, ki so namenjene jezikovni podpori pri predmetih izobraževalnega programa in so zanj obvezne.

Dijak, ki je obiskoval tečaj in ob zaključku šolskega leta ne dosega znanja za pozitivno oceno iz slovenščine ter ni v zaključnem letniku, in dijak, ki se je prvič vključil v izobraževanje po tem, ko je šola že izvedla navedeni tečaj, je lahko v prvem letu izobraževanja neocenjen iz tega predmeta in napreduje v naslednji letnik, če tako odloči ravnatelj na predlog oddelčnega učiteljskega zbora (Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah, 2018 in 2020).

Učitelji si lahko pri izvedbi tečaja slovenščine pomagajo z obstoječimi učnimi gradivi za poučevanje slovenščine kot drugega jezika (npr. z učbeniškim kompletom *Čas za slovenščino 1 in 2*, *Slika jezika*), obstoječo mladinsko periodiko, didaktičnimi igrami in drugim gradivom, ki se jim zdi primerno. Pri izvedbi začetnega učenja slovenščine šole sledijo *Učnemu načrtu, Tečaju slovenščine za dijake tujce* (Knez in drugi, 2010).

Dijakom priseljencem v obdobju intenzivnega tečaja slovenščine, pozneje pa tudi dijakom, ki se na novo učijo tujega jezika (npr. angleščine) ali imajo slabše predznanje pri posameznih predmetih, učitelji ponudijo pomoč v obliki konzultacij in drugih individualnih ter skupinskih oblikah pomoči.

Opis tretjega sklopa: NADALJNJE AKTIVNOSTI

Ohranjanje prvega jezika in učenje slovenščine

Šola naj spodbuja vidnost prvih jezikov dijakov priseljencev, vključenih v šolo in (oglasne deske, spletna stran, glasilo idr.). Pri pouku naj imajo dijaki priseljenci možnost uporabe učnega gradiva v maternih/prvih jezikih, s katerimi si pomagajo pri razumevanju in osvajanju učne snovi (npr. prek spleta).

Pri izvajanju pouka vseh šolskih predmetov ter pri drugih oblikah vzgojno-izobraževalnega dela naj šola zagotovi uporabo oblik in metod dela, ki dijakom priseljencem omogočajo razvijanje sporazumevalne zmožnosti (A1 in B1 glede na *Skupni evropski jezikovni okvir*, 2011). Šola naj organizira kontinuirano pomoč pri začetnem in nadaljevalnem učenju slovenščine (individualno ali skupinsko delo, v okviru nadaljevalnih tečajev, vključenost v interesne dejavnosti ter zunajšolske oblike učenja slovenskega jezika v lokalnem okolju).

Pri predmetih, pri katerih učni načrti to omogočajo, strokovni delavci v pouk vnašajo medkulturne vsebine, npr.: predstavljajo različne kulture, jih seznanjajo z različnimi jeziki, navadami in običaji različnih narodov ter jih tako učijo sobivanja v medkulturnih razredih.

Preverjanje in ocenjevanje učne uspešnosti

Načrtovanje, spremljanje in aktualiziranje osebnega izobraževalnega načrta (OIN) je stalni proces izvajanja modela podpore, do zaključka izobraževanja. Skladno s *Pravilnikom o prilagoditvah šolskih obveznosti dijaku v srednjih šolah* (2018) šola lahko prilagodi obveznosti dijaku priseljencu na podlagi vloge in izdanega sklepa, ki sicer velja eno leto, vendar lahko naslednje leto dijak ponovno poda vlogo za prilagoditve.

V skladu z dopolnitvijo *Zakona o gimnazijah* (2019, člen 9) ima dijak priseljenc pri vključitvi v srednjo šolo možnost biti neocenjen pri slovenščini.

Dijaku priseljencu, ki ne govori učnega jezika, je potrebno omogočiti izkazovanje znanja na prilagojen način, kar določimo z OIN. Omogočimo izkazovanje znanja tam, kjer jezik ni nujno potreben, in tako, da dijak svoje znanje lahko izkazuje neverbalno, v kombinaciji s prvim in drugim jezikom. Dijakom priseljencem, ki se pripravljajo na maturo, poklicno maturo ali zaključni izpit, šola ponudi dodatno podporo.

Večjezičnost in medkulturnost

Vsebine medkulturnosti vključujemo v izvajanje učnih programov povsod, kjer je to mogoče. Pri vseh delavcih šole spodbujamo »rahljanje mitov« z resnicami in življenjskimi zgodbami, s poudarkom na čustveno senzibilnih situacijah. Pri tem uporabljamo različne vire in literaturo, ki je splošno dostopna. Vidik medkulturnosti na šoli naj bo vključen v celotno življenje in delo, npr. možnosti odsotnosti od pouka zaradi verskega praznovanja idr.

Sodelovanje šole s starši in lokalno skupnostjo

Šola s starši vzpostavi partnerski odnos ter jih vključi v oblikovanje varnega okolja za njihovega otroka. Kot pozitivna izkušnja se je v mnogih primerih izkazala organizacija uvodnega roditeljskega sestanka s starši dijakov priseljencev, ki so v tekočem letu začeli z intenzivnim tečajem slovenščine. Pri komunikaciji s starši si je treba prizadevati za stopnjo zaupanja, saj se mnogi starši počutijo izključene iz šole zaradi neznanja slovenskega jezika. Pri tem je ključno prisluhniti njihovim pričakovanjem, strahovom. Starše spodbudimo k vključenosti v lokalno okolje ter jih seznanimo s tečaji, ki se za odrasle organizirajo in izvajajo v lokalni skupnosti (*Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih, 2023*).

Starše in dijake priseljence je treba seznaniti tudi z zunajšolskimi dejavnostmi, ki lahko pripomorejo k uspešnejšemu vključevanju v novo okolje (vključevanje v šolske dejavnosti in aktivnosti v lokalni skupnosti, dopolnilni pouk maternih jezikov in kultur idr.).

Profesionalno okolje ter stalna strokovna podpora strokovnim delavcem

Pri načrtovanju izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev je potrebno izbirati vsebine s področja vključevanja in dela z dijaki priseljenci, spodbujanja medkulturne strpnosti in spoštovanja raznolikost itn.

4.4 Dijaški dom

Dejavnosti podpore v dijaškem domu so usmerjene v zagotavljanje učinkovitega spodbudnega okolja bivanja, ki omogoča čim hitrejšo jezikovno in socialno vključevanje dijakov priseljencev (protokol vključevanja in prilagoditve vzgojnega dela).

Opis prvega sklopa: DEJAVNOSTI PRED VKLJUČITVIJO V DIJAŠKI DOM

Uvodni razgovor z dijakom priseljencem in starši

Svetovalni delavec z dijakom priseljencem in njegovimi starši opravi pogovor o dotedanem šolanju, interesih dijaka ter drugih posebnostih. Pri tem naj se upoštevajo smernice Zavoda RS za šolstvo z elementi začetnega razgovora (Smernice za vključevanje otrok in mladostnikov z začasno zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode, 2022). Dijaški dom pripravi gradivo z osnovnimi informacijami o življenju v dijaškem domu.

Prijetno okolje sprejema

Ob sprejemu strokovni delavci dijaškega doma zagotovijo prijetno okolje, da se bo dijak priseljenec počutil varno in sprejeto. Ob vhodu ali v skupnih prostorih dijaškega doma oz. na spletni strani je lahko pozdrav v jezikih dijakov oz. drugi načini izražanja dobrodošlice.

Vključenost zaposlenih

Vsi strokovni delavci dijaškega doma naj bodo pripravljene na prihod novih dijakov priseljencev, pri čemer je odgovornost vsakega pedagoškega in nepedagoškega delavca dijaškega doma, da se dijaki in njihovi starši počutijo sprejete, vključene in podprte v novem okolju.

Opis drugega sklopa: PRVI DNEVI, MESECI VKLJUČITVE IN PODPORE

Priprava nastanitvene pogodbe

Svetovalni delavci skupaj z vzgojitelji in dijakom priseljencem pripravijo nastanitveno pogodbo, ki vsebuje dogovor o načinu izvajanja medsebojnih pravic in obveznosti (Pravilnik o bivanju v dijaških domovih,). V tej pogodbi so osnovne informacije iz uvodnega pogovora. Če je v dijaškem domu dijak, ki govori jezik novo priseljenega dijaka priseljenca, tega dijaka zaprosijo za tutorstvo pri začetnem vključevanju dijaka priseljenca v novo okolje.

Usvajanje slovenskega jezika

Dijaški dom se poveže s srednjo šolo, na katero je vpisan njihov dijak priseljenec, ter pridobi informacije o doseženi ravni znanja slovenskega jezika dijaka na osnovi opravljenega preizkusa iz znanja slovenščine. Dijaka priseljenca spodbujajo k vključenosti v različne interesne dejavnosti v dijaškem domu, pri katerih lahko usvaja slovenski jezik. Dijakom priseljencem v obdobju vključenosti v intenzivni tečaj slovenščine, ki poteka šoli, v katero je dijak vpisan, v dijaškem domu lahko ponudijo podporo v obliki učne pomoči in medvrstniške podpore.

Opis tretjega sklopa: NADALJNJE AKTIVNOSTI

Ko se dijak priseljenc počuti dovolj varnega, sprejetega in vključenega v novo okolje, je v strokovnem timu dijaškega doma potreben razmislek o nadaljnji podpori pri usvajanju in učenju učnega jezika ter socialni vključenosti v širše okolje.

Ohranjanje izvornega jezika in usvajanja ter učenje učnega jezika:

- v dijaškem domu spodbujati vidnost prvih jezikov dijakov (oglasne deske, spletna stran idr.);
- dijaški knjižnici omogočiti pridobitev mladinske literature in učnih gradiv v prvih jezikih dijakov;
- dijake informirati o možnosti vključitve v izven šolske dejavnosti, pri katerih se povezuje dijaški dom z ostalimi društvi, nevladnimi organizacijami v lokalnem okolju.

Večjezičnosti in medkulturnost

Vsebine medkulturnosti in večjezičnosti se v dijaškem domu vključujejo povsod, kjer je to mogoče. Pri vseh delavcih dijaškega doma in dijakih spodbujati »rahljanje mitov« z življenjskimi zgodbami, s poudarkom na čustveno senzibilnih situacijah in so del vzgojnih dejavnosti.

Sodelovanje s starši in lokalno skupnostjo

Dijaški dom s starši dijaka priseljenca vzpostavi partnerski odnos ter jih vključi v oblikovanje varnega okolja za njihovega otroka. Pri komunikaciji s starši si je treba prizadevati za stopnjo zaupanja, saj se mnogi starši priseljenci počutijo izključene iz okolja zaradi neznanja slovenskega jezika.

4.5 Vključevanje otrok in mladostnikov z zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode

Pri vključevanju in delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz vojnih območij, veljajo že predstavljeni elementi podpore v dokumentu. Ne glede na zapisano, veljajo za otroke in mladostnike ob vpisu v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, določene specifikke, ki temeljijo na zakonih in uredbah (Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih (2023); Zakon o mednarodni zaščiti (2017); Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (2017); Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam z mednarodno zaščito (2021); Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic prosilcem za mednarodno zaščito (2021); Uredba o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito (2022)). Pri vključevanju in delu v jezikovno in kulturno heterogenih skupinah in razredih kot varovanih okolij, so pomembni človečnost, empatija in spoštovanje različnosti.

Pri načrtovanju in izvajanju podpore otrokom in mladostnikom z zaščito je v začetnem obdobju najbolj pomembno, da ob vključitvi v vrtec, osnovno oz. srednjo šolo in dijaški dom, doživijo varno in spodbudno učno okolje, v katerem se bodo čutili sprejete in dobrodošle. V *Smernicah za vključevanje otrok in mladostnikov z začasno zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode* (2022), ki so bila oblikovana v času množičnega vpisa otrok in mladostnikov iz Ukrajine v vrtce in šole in dijaške domove, so podrobneje predstavljena priporočila za pripravljalne aktivnosti vrtcev in šol ocenjevanje in napredovanje, priprava strokovnih delavcev vrtcev in šol in drugo.

5 VIRI IN LITERATURA

- Akcijski načrt digitalnega izobraževanja (ANDI): 2021–2027.* (b. d.). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SDIG/JR-NOO-usposabljanja-303-35/2022/Akcijski-nacrt-digitalnega-izobrazevanja-2021-2027.pdf>
- Brinovec, T., in Krečan, J. (2010). *Razlike v znanju slovenščine med učenci devetega razreda osnovne šole, ki jim je slovenščina materinščina in tistimi, ki jim slovenščina ni materinščina* [diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta]. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=123965&lang=slv>
- Budinoska, I. (2013). Ali osnovnošolski učitelji aktivno vključujejo učence priseljencev v pouk? *Jezik in slovstvo*, 58(3), 75–88. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SPHIC7WT>
- Cankar, G. (2020). *Pravične možnosti izobraževanja v Sloveniji: populacijska raziskava o učencih s posebnimi potrebami, priseljencih in njihovim socialno-ekonomskim statusom v povezavi z dosežki v šoli*. Državni izpitni center. <https://www.ric.si/knjiznica/>
- Cummins, J. (2008). Teaching for transfer: challenging the two solitudes assumption in bilingual education. V Hornberger, N. H. (ur.), *Encyclopedia of language and education* (str. 1528–1538). https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-0-387-30424-3_116
- Čančar, I., in Drlić, K. (2015). *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja*. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TDSDBYAR>
- European Commission. (2019). *Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe: national policies and measures*. Eurydice report. Publications Office of the European Union.
- Evalvacija modelov učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika za učence in dijake, ki jim slovenščina ni materni jezik (2017–2020): zaključno poročilo. (2021). Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Razvoj-solstva/Svet-za-kakovost-in-evalvacije/KONCNO-POROCILO-FF-SLOVENSČINA-januar-2021.pdf>
- García, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century: a global perspective*. Wiley-Blackwell.
- Grah, J., Rogič Ožek, S., in Žarkovič Adlešič, B. (2017). *Zakaj vključujoča šola?* Zavod RS za šolstva.
- Jazbec, S. (2022). Čezjezičnost – novi stari pristop k učenju in poučevanju (tujih) jezikov. *Slavia Centralis*, 15(2), 114–128. <https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/article/view/2456>
- Izhodišča za prenovo kurikuluma za vrtnice* [Delovno gradivo]. (2022). Zavod RS za šolstvo.
- Jazbec, S. in Dagarin Fojkar, M. (2010). Zgodnje učenje tujih jezikov (angleščine, nemščine, francoščine in italijanščine) z vidika analize opazovanja pouka in portfoliev učiteljev. V A. Lipavac Oštir in S. Jazbec (ur.), *Pot v večjezičnost – zgodnje učenje tujih jezikov v 1. VIO osnovne šole* (str. 31–56). Zavod RS za šolstvo. <http://www.zrss.si/pdf/vecjezicnost.pdf>
- Knez, M., Kern, D., Klemen, M., in Murn, K. (2010). *Učni načrt, Tečaj slovenščine za dijake tujce: (70 ur)*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/08/UN_dijaki_priseljenci.pdf

- Knez, M. (2016). *Jezikovna zmožnost v slovenščini pri otrocih migrantih, vključenih v drugo in tretjo triado slovenskih osnovnih šol* [doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta].
- Knez, M. (2018). Začetni pouk slovenščine v vrtcu, osnovni in srednji šoli. V *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. ISA institut.
- Knez, M., Klemen, M., Kern, D., in Murn, K. (2020a). *Učni načrt, Program osnovna šola, Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje: 120–180 ur* (1. izd.). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Zacetni-pouk-slovenscine-za-ucence-priseljence-1.pdf>
- Knez, M., Klemen, M., Kern, D., in Murn, K. (2020b). *Učni načrt, Program osnovna šola, Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje: 120–180 ur*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Zacetni-pouk-slovenscine-za-ucence-priseljence-2.pdf>
- Knez, M., Klemen, M., Kern, D., in Murn, K. (2020c). *Učni načrt, Program osnovna šola, Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje: 120–180 ur*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Zacetni-pouk-slovenscine-za-ucence-priseljence-3.pdf>
- Kurikulum za vrtce*. (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf>
- Lesar, I., Rutar, S., Podlesek, A., Štirn, M., Jelen Madruša, M., Kocbek, K., in Majcen, I. (2018). Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. ISA Institut. <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Evalvacijsko-poro%C4%8Dilo-s-prilogami.pdf>
- Mikuš Kos, A. (2016). Kako pristopiti k otrokom beguncem v slovenskih šolah. *Vzgoja in izobraževanje*, 47(2), 5–9. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-Z9ELHNMG>
- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje [Portal MVI]. (2023). <https://eportal.mss.edus.si/portal/>
- Novak, M., Deutsch, T., Cankar, F., in Dečman Dobrnjič, O. (2009). Adaptation of schools to migration circumstances. V *The 2009 Asian-Pacific forum on sociology of education: social change and educational reform* (E-1-3-1). National University of Tainan.
- OECD (2012), *Untapped Skills: Realising the Potential of Immigrant Students*. PISA, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264172470-en>.
- OECD. (2023a). *PISA 2022 results (volume I): the state of learning and equity in education*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- OECD. (2023b). *PISA 2022 results (volume II): learning during – and from – disruption*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>

- Peček, M., in Lesar, I. (2006). *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost*. Sophia.
- Pižorn, K., Straus, B., in Rakuša, V. (ur.). (2022). *Priporočila za delo z učenci priseljenci. Kako ravnati kot učitelj/učiteljica?* Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
<https://jop.splet.arnes.si/2022/02/04/priporocila-za-delo-z-ucenci-priseljenci-kako-ravnati-kot-ucitelj-uciteljica/>
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. *Uradni list RS*, št. 57/07, 65/08, 99/10, 51/14, 64/15, 47/17, 54/19, 180/20, 54/21, 161/22 in 74/23.
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV7973>
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. (2013). *Uradni list RS*, šte. 52/13. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV11583>
- Pravilnik o prilagoditvah šolskih obveznosti dijaku v srednji šoli. (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV13430>
- Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah. (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18 in 22/20. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV13433>
- Priznavanje izobraževanja za namen nadaljevanja izobraževanja (b. d.) Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. <https://www.gov.si teme/priznavanje-izobrazevanja-za-namen-nadaljevanja-izobrazevanja-na-izobrazevalnih-institucijah/>
- Rutar, S. (2014). Večjezično učenje in poučevanje kot načelo inkluzivne prakse = Multilingual learning and teaching as a principle of inclusive practice. *Sodobna pedagogika*, 65(1), 22–36. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SRBIMEQQ>
- Rutar, S., Knez, M., Pevec Semec, K., Jelen Madruša, M., Majcen, I., Korošec, J., Podlesek, A. (2018). *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. ISA institut.
<http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>
- Seginer, R. (2006). Parents' educational involvement: a developmental ecology perspective. *Parenting: Science and Practice*, 6(1), 1–48. https://doi.org/10.1207/s15327922par0601_1
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtnice in šole: smernice za celostno vključevanje priseljencev (otrok, učencev in dijakov) iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem*. (2012). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf
- Smernice za vključevanje otrok in mladostnikov z začasno zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode*. (2022). <https://www.zrss.si/stiki-s-prakso/aktualno/varno-spodbudno-ucno-okolje/smernice-za-sprejem-in-podporo-predolskim-otrokom-ucencem-in-dijakom-iz-ukrajine/>
- Skupni evropski jezikovi okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje. (2011). Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-OVLNH8EW/>
- Study on educational support for newly arrived migrant children. Final report*. (2013). Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/96c97b6b-a31b-4d94-a22a-14c0859a8bea>

- Vršnik Perše, T., Kozina, A., Vidmar, M., Veldin, M., Pivec, T., Mlekuž, A., in Štremfel, U. (2020). Socialne, čustvene in medkulturne kompetence učiteljev: napovedna vrednost za zadovoljstvo z delom. *Sodobna pedagogika*, 71(3), 26–43. <https://www.sodobna-pedagogika.net/arhiv/nalozi-clanek/?id=1723>
- Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic osebam z mednarodno zaščito. (2021) *Uradni list RS*, št. 173/21. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED8349>
- Uredba o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic proslcem za mednarodno zaščito. *Uradni list RS*, št. 173/21. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED8348>
- Uredba o načinu zagotavljanja pravic osebam z začasno zaščito. (2022). *Uradni list RS*, št. 42/22, 151/22 in 109/23. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED8538>
- Zakon o Gimnazijah (ZGim). (2019) *Uradni list RS*, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/17, 6/18 – ZIO-1 in 46/19. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO450>
- Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1). (2017). *Uradni list RS*, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo, 54/21 in 42/23 – ZZSDT-D. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7103>
- Zakon o osnovni šoli (ZOSn). (2006). *Uradni list RS* št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13, 46/16 – ZOFVI-K, 76/23 in 16/24. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO448>
- Zakon o spremembi Zakona o osnovni šoli (ZOSn-J). (2023). *Uradni list RS*, št. 76/23. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8714>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih (ZTuj-2H). (2023). *Uradni list RS*, št. 115/23. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8894>
- Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (ZZZRO). (2017). *Uradni list RS*, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4176>

Seznam projektov in predlog gradiv

Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v VIZ

<https://centerslo.si/za-otroke/projekti/migranti/>

Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za državljanstvo v multikulturni družbi 2010-2011.

<https://www.eurydice.si/novice/zadnje-novice/profesionalno-usposabljanje-strokovnih-delavcev-v-vzgoji-in-izobraevanju-v-letih-2008-2011-na-podroju-socialnih-in-dravljanjskih-kompetenc/>

Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje <http://uvop.medkulturnost.si/o-projektu/>

Razvoj učnih gradiv na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika skozi izvedbo tečajev za različne ciljne skupine in seminarjev za njihove izvajalce

<https://centerslo.si/za-otroke/projekti/>

Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule

<http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Uvajanje-re%DCitev-s-podro%DEja-vklju%DEevanja-migrantov-v-izvedbene-kurikule.pdf>

Strokovne podlage, strategije in teoretske tematizacije za izobraževanje za medkulturne odnose ter aktivno državljanstvo, aplikativni projekt

<https://isim.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/strokovne-podlage-strategije-in-teoretske-tematizacije-za-izobra%C5%BEEvanje-za#v>

Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja

<https://www.zrss.si/pdf/Evalvacijsko-porocilo-bralna-pismenost-2014.pdf>

ROKA v ROKI

Socialne in čustvene spretnosti za nediskriminatorno in vključujočo skupnost (celostni pristop)

<https://handinhand.si/en/home2/about-the-project/>

OBJEM (Ozaveščanje, Branje, Jezik, Evalvacija, Modeli)

<https://www.zrss.si/objava/projekt-objem>

Jeziki štejejo JeŠT. Razvoj in udejanjanje inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja za dvig splošnih kompetenc«, Večjezičnost – jeziki štejejo

<https://www.zrss.si/objava/jest-jeziki-stejejo>

Jezikovno občutljivo poučevanje v vseh razredih JOP

<https://jop.splet.arnes.si/>

Izzivi medkulturnega sobivanja

<http://www.medkulturnost.si/>

Le z drugimi smo

<https://lezdruhimismo.si/sl/predstavitev-projekta-katalog-zgibanka>

Soočanje z izzivi medkulturnega sobivanja« SIMS

<http://www.medkulturnost.si/program/>

Projekt SIRIUS 2.0

<http://www.sirius-migrationeducation.org/news/sirius-2-0-policy-network-on-migrant-education/>

Educa 2, Čezmejno upravljanje izobraževanja

<http://www.eduka2.eu/slv/projekt/>